

Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Навчально-науковий інститут філології
Кафедра української мови та прикладної лінгвістики

**ЛЕКСИЧНИЙ І ФОНЕТИЧНИЙ РІВНІ В ПОЕТИЧНИХ ТЕКСТАХ
СЕРГІЯ ЖАДАНА: СЕМАНТИЧНИЙ АСПЕКТ**

Кваліфікаційна робота
освітнього ступеня «магістр»
студента II року навчання
галузі знань 03 «Гуманітарні науки»
спеціальності 035 «Філологія»,
спеціалізації 035.01 «Українська мова
та література», ОНП «Українська
філологія та західноєвропейська мова»
Катерини Андріївни КОСТЮКОВОЇ

Науковий керівник:
к.філол.н, доцент кафедри української
мови та прикладної лінгвістики
Людмила КРАВЧЕНКО

«Допущено до захисту»
протокол засідання кафедри
української мови та прикладної лінгвістики
№ 14 від «08» травня 2024 року
завідувач кафедри _____
к.філол.н., доц. **Сергій РІЗНИК**

АНОТАЦІЯ

Робота «Лексичний та фонетичний рівні в поетичних текстах С. Жадана: семантичний аспект» присвячена дослідженню лексичних та фонологічних особливостей поетичної мови Сергія Жадана. Об'єктом і предметом дослідження є аналіз поетичних текстів письменника з погляду їхньої семантики, а також вивчення того, як лексичні та фонологічні засоби використовують для створення художніх образів.

Здійснено детальний аналіз лексики, використаної С. Жаданом у поетичних текстах. Розглянуто особливості слововжитку поета: проаналізовано використання поетом синонімів, антонімів; художніх засобів, зокрема метафор. епітетів, порівнянь; різноманітних лексико-семантичних груп, які дозволяють говорити про своєрідність поезії С. Жадана, виділити характерні для неї риси, визначити індивідуальний стиль письма поета.

На фонетичному рівні досліджена ритміка, звукові повтори, алітерації та асонанси, що використовує поет для посилення емоційного впливу й музичальності його віршів. Проведений детальний аналіз особливостей фоносемантики творів С. Жадана. Увага зосереджена на вивченні асонансів та алітерацій, які створюють емоційне тло текстів. Розглянуто теоретичні основи звукосимволізму та фоносемантики, включаючи їхню еволюцію та місце в сучасному мовознавстві. Деякі поняття досі викликають дискусії серед науковців, особливо щодо мотивованості звукових одиниць і правомірності явища звукосимволізму.

Результати лексико-семантичного та фоносемантичного аналізів демонструють, що лексичні й фонетичні особливості текстів С. Жадана взаємодіють на семантичному рівні, створюючи багатопланові поетичні образи та смисли. Ця взаємодія робить його поезію унікальною та впізнаваною, а також відкриває нові перспективи для дослідження мовного рівня сучасної української літератури.

Ключові слова: українська мова, Сергій Жадан, семантика, фоносемантика, лексика, лексико-семантичні групи.

ABSTRACT

The work "Lexical and phonetic levels in the poetic texts of S. Zhadan: semantic aspect" is devoted to the study of lexical and phonological features of the poetic language of Serhiy Zhadan. The object and subject of the research is the analysis of the writer's poetic texts from the point of view of their semantics, as well as the study of how lexical and phonological means are used to create artistic images.

A detailed analysis of the vocabulary used by S. Zhadan in poetic texts was carried out. The features of the poet's vocabulary are considered: the poet's use of synonyms and antonyms is analyzed; artistic means, in particular metaphors. Epithets, comparisons, various lexical-semantic groups that allow us to talk about the originality of S. Zhadan's poetry, to highlight its characteristic features, and to define the poet's individual writing style.

At the phonetic level, the rhythm, sound repetitions, alliterations and assonances used by the poet to enhance the emotional impact and musicality of his poems are investigated. A detailed analysis of the features of the phonosemantics of S. Zhadan's works was carried out. Attention is focused on the study of assonances and alliterations, which create the emotional background of the texts. The theoretical foundations of sound symbolism and phonosemantics are considered, including their evolution and place in modern linguistics. Some concepts still cause debate among scientists, especially regarding the motivation of sound units and the legitimacy of the phenomenon of sound symbolism.

The results of the lexical-semantic and phonosemantic analyzes demonstrate that the lexical and phonetic features of S. Zhadan's texts interact at the semantic level, creating multilayered poetic images and meanings. This interaction makes his poetry unique and recognizable, and also opens up new perspectives for researching the linguistic level of modern Ukrainian literature.

Keywords: Ukrainian language, Serhiy Zhadan, semantics, phonosemantics, vocabulary, lexical-semantic groups.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФОНЕТИЧНИХ І ЛЕКСИЧНИХ ЗАСОБІВ У ПОЕТИЧНИХ ТЕКСТАХ	5
1.1. Теоретичні аспекти дослідження лексичної семантики.....	5
1.2. Історія досліджень звукової семантики.....	12
1.3. Семантичне різноманіття лексики в поетичному мовленні.....	18
Висновки до першого розділу	22
РОЗДІЛ II. ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФОНЕТИЧНОГО ТА ЛЕКСИЧНОГО РІВНІВ У ПОЕЗІЇ С.ЖАДАНА	24
2.1. Особливості лексико-семантичної системи в поезії С.Жадана	24
2.2. Лексико-семантичні повтори в поезії Сергія Жадана	24
2.3. Засоби створення образності	29
2.3.1. Метафори.....	30
2.3.2. Порівняння	34
2.4. Тематичні групи лексики та їхня семантика у творчості поета	37
2.5. Абстрактна лексика в поезії С.Жадана	41
Висновки до другого розділу.....	43
РОЗДІЛ III. ФОНОСЕМАНТИЧНА СПЕЦИФІКА ПОЕТИЧНИХ ТЕКСТІВ СЕРГІЯ ЖАДАНА	45
3.1 . Особливості фонетичних та лексичних засобів у поетичному мовленні (фоносемантичний аспект).....	45
3.2 . Фоносемантика голосних у поетичних текстах С.Жадана	51
3.3. Фоносемантика приголосних у поетичних текстах С.Жадана	55
Висновки до третього розділу	59
ВИСНОВКИ	61
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	64
МАТЕРІАЛИ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	70
ДОДАТКИ	71
Додаток А. Аналіз лексичного та фонетичного рівнів поетичних текстів С.Жадана	71
Додаток Б. Частотність використання голосних та приголосних у поезії С.Жадана.....	84

ВСТУП

РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФОНЕТИЧНИХ І ЛЕКСИЧНИХ ЗАСОБІВ У ПОЕТИЧНИХ ТЕКСТАХ

1.1. Теоретичні аспекти дослідження лексичної семантики

Питання про значення слова цікавить представників різних наук: мовознавців, філософів, логіків, психологів тощо. Учення про значення слова поступово розвивалося в контексті розвитку суміжних із мовознавством наук та самого мовознавства.

У словниковому арсеналі української мови представлена надзвичайно велика різноманітність лексики. У дослідженні пропонуємо зосередити увагу на семантичній основі лексики, тобто сукупності значень та відтінків, що притаманні конкретним словам. Це стосується вивчення значень слова в різних контекстах, його синонімів, антонімів, асоціацій, а також взаємозв'язків між словами та їхніми значеннями у межах мовної системи. Таке дослідження може включати аналіз семантичних полярностей, конотаційних відтінків, а також діахронічних та синхронічних аспектів значень слів.

У «Літературознавчій енциклопедії» йдеться, що «семантика (грец. семасіологія – означальний) – розділ мовознавства, який вивчає проблеми значення й тлумачення знаків і знакових виразів природної і штучної мов, поетичного мовлення, окреслених предметною та поняттєвими сферами, а також називає план змісту в мові, що складається з морфем, слів, форм слів, стійких лексичних та фразеологічних сполучень, речень. У семіотиці (семантиці) позначає один з основних аспектів знака. Термін запровадив французький лінгвіст М.Бреаль у XIX ст., використавши досвід В. фон Гумбольдта, Г.Штайнталя та ін. [36, с. 376].

У семантиці (в мовознавстві) розглядають різні аспекти значень. Основні питання, які вивчає семантика, включають:

1. Лексичне значення: вивчення значень окремих слів й їхніх компонентів.
2. Семантичні поля: встановлення взаємозв'язків між словами на основі їхніх значень та відносин.
3. Семантичні ролі: визначення ролей, які слова виконують у реченні (наприклад, підмет, присудок, додаток).
4. Значення у контексті: аналіз значень у реченні або тексті й їхніх змін залежно від контексту.
5. Прагматична семантика: дослідження, як значення використовується в мовленнєвому спілкуванні для досягнення прагматичних цілей.

У широкому сенсі, у семантиці розглядається, які концепції або ідеї виражені мовними засобами, тобто яке поняття підтримують або яке повідомлення вони передають. Також досліджується, як ці значення організовані та взаємозв'язані в рамках мовної системи й як вони змінюються залежно від контексту.

Дослідження лексики в семантиці – це аналіз значень слів і їхніх взаємозв'язків. В якому вивчається, як слова набувають і змінюють значення в різних контекстах, як вони утворюють семантичні групи. У лексикологічних дослідженнях рекомендується застосовувати тематичний підхід. Аналіз лексики за тематичним принципом дозволяє повніше і всебічніше розкрити зв'язок між словами й явищами, які вони позначають, виявити обсяг значення слів і їх вживання. Зауважимо, що однією з актуальних мовознавчих проблем є вивчення відношень всередині лексико-семантичних і тематичних груп.

Лексико-семантичний аспект – це аспект, який стосується використання слів та їхніх значень у мовленні. Він охоплює вибір і використання слів у конкретних ситуаціях із метою виразності, змістовності й точності комунікації. У мовленні лексико-семантичний аспект використовується для досягнення конкретних комунікативних цілей: передача інформації, вираження почуттів, створення образності.

Ю.Карпенко слушно зауважує, що лексико-семантичний спосіб словотворення «закономірний, повноцінний і досить поширений шлях поновлення лексичного складу мови» [25, с. 3]. У лексико-семантичному способі словотворення звукова форма твору (мотиватора) набуває нового значення й стає семантично похідною. Усі можливі значення слова, його лексико-семантичні варіанти, утворюють внутрішню семантичну парадигму, що представляє собою семантичну структуру слова з багатьма значеннями.

У лексико-семантичній системі існує два види поля: лексичне, яке включає денотативні, тематичні, ономасіологічні й предметно-понятійні елементи; друге лексико-семантичне, яке включає парадигматичні елементи. Семантичне поле існує в кожному семантичному ряді лексико-семантичної системи, що складається з взаємопов'язаних одиниць лексики, кожна з яких характеризується спільними поняттями. Серед них є семантичне поле, що об'єднує слова на предметно-понятійній основі, інваріантом якого є позамовне явище (денотат, коло денотатів, сигніфікат або множинність сигніфікатів) [25, с. 190–192].

Українська лексико-семантична система складається з різноманітних елементів: лексема, сема, лексико-семантичне поле, лексико-семантична група тощо. Слово живе в лексико-семантичному полі, взаємодіючи з іншими словами або відштовхуючись від них. Семантичне поле – неоднорідне. Воно має як центр, так і периферію. У центрі знаходяться найуживаніші слова, які мають основні значення. Дійсно, ті, що мають центральне значення в лексико-семантичному полі (іти, бігти, летіти) знаходяться в центрі поля, а ті, що знаходяться на периферії (плентатися, шкандибати, чимчикувати, пертися, таскатися, шурувати, дріботіти, брести) – належать до периферії поля. Як правило, лексико-семантичні поля чітко структуровані за системою. Наприклад, у лексико-семантичному полі елементи можна класифікувати за трьома ознаками, що характеризують їхнє переміщення: 1) спосіб руху (йти, їхати, плисти, летіти); 2) характер руху – самостійний або несамостійний, залежний (йти, їхати, нести), 3) вектор руху (в'їхати, від'їхати) [7, с. 177–179].

Ономасіологія (наука, яка вивчає процеси найменування) стосується тематичних груп, а також поняттєвих й асоціативних полів. Слід пам'ятати, що термін «поле» часто використовується недиференційовано поруч із поняттями «група» (лексико-семантична, тематична), «парадигма» (лексико-семантична, синтагматична) і «синонімічний ряд» [27, с. 1–9].

У процесі вивчення системи мови через польові структури найбільш детально розроблено методологію розчленування словникового складу на лексико-семантичні поля (ЛСП). Вони є ділянками дійсності, які фіксуються в мові, засобом фіксації певного аспекту людського досвіду.

Лексико-семантичні поля – групи слів, які мають спільну архісемантику, тобто одне основне значення. Ці поля можуть перетинатися, оскільки слова з декількома значеннями можуть входити до різних полів. У процесі досліджень у сучасній українській мові І.Багмут робить висновок: «об'єднання слів в одне ЛСП створює низку проблем, хоча б тому, що через «розмитий» характер меж поля виникають труднощі щодо критеріїв і принципів відбору одиниць» [1, с. 146].

У енциклопедії «Українська мова» подано таке визначення: «лексико-семантичні поля розпадаються семантично на ще тісніші об'єднання – лексико-семантичні групи. Лексико-семантичну групу в лінгвістиці визначають як сукупність слів, що належать до однієї частини мови; клас слів у характерній частині мови, який має загальний інтегральний семантичний компонент (чи компоненти) й типові уточнювальні елементи, а також елементи, що характеризуються подібною сполучуваністю й широким розвитком функціональної еквівалентності й регулярної багатозначності, мають більшу логічність, ніж лінгвістичний. Так у темпоральному лексико-семантичному полі можна виділити назви точних (секунда, хвилина, година, доба, тиждень, рік, століття) і неточних (час, пора, епоха, ера) відтінків часу, частин доби, пір року, місяців, днів тижня тощо» [72, с. 283].

Оскільки інтегральна ознака може не бути присутньою в кожному варіанті семантичної структури слова, прийнято вважати, що слово, якщо воно

однозначне або лексико-семантичний варіант багатозначного слова, є елементом поля. Наприклад, у семантичному полі «рослинний світ» поділяється на такі лексико-семантичні групи: лісові дерева (дуб, береза, смерека, верба, дубняк), плодові дерева (яблуня, груша, вишня, слива, айва), а також квіти (троянда, тюльпан, айстра).

Синонімічні ряди, антонімічні пари та гіперо-гіпоніми є прикладами мікросистем, які складають лексико-семантичні групи. Наприклад, у темпоральному ЛСП (лексико-семантичні поля) є ЛСГ(лексико-семантичні групи) точних і неточних часових відрізків, а в межах цих ЛСГ – мінімальні семантичні об'єднання: синонімічні ряди (час, пора, день, доба), антонімічні пари (день – ніч, літо – зима, вічність – мить); гіперо-гіпонімічні відношення (родо-видові) й темпоральні відношення (хвилини, години, дні, місяці, роки) [7, с. 177–179].

Лексико-семантичні групи є складовими лексико-семантичних полів й об'єднують слова з однією гіперсемою, тобто значенням, що є спільним для усієї групи [24, с. 190–192]. Усередині ЛСГ виділяються підгрупи на основі конверсії, гіпогіперонімії, а також синонімії й антонімії.

Слова входять до складу лексико-семантичних груп лише однієї частини мови на основі загальної семантичної ознаки, яка виражена у всіх значеннях цих слів. Її наявність відображається у семантичній спорідненості всіх елементів лексико-семантичної групи.

Усі слова, що змінюють своє значення в певних ситуаціях, також змінюють семантику інших пов'язаних слів. Це є особливістю лексико-семантичної системи. Зазначимо також, що окремі слова не повністю змінюють свою семантику. Це означає, що вони можуть мати декілька значень, але контекст, у якому вони використовуються – змінюється.

Лексико-семантичні групи розпадаються на мікрогрупи, що є ще тіснішими семантичними об'єднаннями слів. Семантичною одиницею найменшого рівня є сема, яка визначається за допомогою диференційної ознаки.

Оскільки дослідження семантики передбачає, згідно з «Тлумачним словником» вивчення значення мовних одиниць, то вбачаємо необхідність тлумачення поняття «значення слова». Наукове визначення поняття «значення слова» сформувалося не одразу через односторонні визначення, які здебільшого ігнорували мовну специфіку слова або враховували лише її, вилучаючи поняття «значення слова» та саме слово з лінгвістики. По-перше, слід зазначити, що дослідники часто обходять значення слова, розглядаючи його як уже відомий і зрозумілий термін. Таку позицію підтверджує думка В.Мюса, який пояснює, що: «ми тільки знаємо, що значення існує. Ми не можемо дати йому жодного визначення. Проте, всі мовознавці мають на увазі наявність значення й працюють із ним. Оскільки інакше навіть б існувала мова, якщо не для передачі значень» [86, с. 12]. Подібне ставлення до значення слова виникає через недостатнє вивчення цього питання. У багатьох джерелах, зокрема в підручниках, це питання не зачіпається.

Згідно з іншим підходом, вчені визначають, що слово само по собі не має значення, а виступає лише "ключем" до розуміння конкретного контексту; тобто, те, що вважається значенням, знаходиться поза самим словом. Цей погляд підтримують вчені: Е.Байссенс, Л.Блумфільд, А.Гардінер та інші. Вони стверджують, що мова не виражає думок, а слова не мають значення. Однак їхні теорії були розкритиковані, і навіть Л.Блумфільд не завжди був послідовним у своїх поглядах. Більшість лінгвістів, навіть ті, хто відмовляється розглядати поняття "значення слова", визнають, що слово є двосторонньою одиницею, яка має не лише звучання, а й значення, і вважають, що воно відіграє важливу роль у відображенні об'єктивної дійсності.

У сучасному мовознавстві поняття основа слова вважається важливим компонентом його лексичного значення, але вона не вичерпує всіх його аспектів. У процесі визначення лексичного значення як поняття виникає ризик відкидання зв'язку між поняттям і значенням слова з реальним світом, який може відрізнятись, а також може бути різниця в змісті поняття й значення слова. Такі теоретичні передумови вплинули на спроби створити семантику, яка є

універсальною для всіх часів і мов, завданням якої є «створити статичну семантику, яка буде аналізувати й упорядковувати в систему значення, що існують в усі часи в умі всіх «споживачів» мови, і вивчати чисті значення без їх відношення до форми й розвитку» [89, с. 254].

Отже, думка про те, що значення слова визначається лише за допомогою поняття, є неправильною. Учені «передбачають автономне існування поняттєвого змісту мови, який розвивається за законами не мови, а логіки, і який не пов'язаний, отже, із «природною матерією мови», яка виступає в такому разі як несуттєвий і позбавлений будь-якої формотворчої сили зовнішній знак» [35, с. 64].

Розвиток психології в минулому столітті вплинув і на розвиток філології, зокрема лінгвістики, яка згодом отримала назву психологізму. Це спонукало до спроб у семасіології розкрити лексичне значення через концепцію еквівалентності значення. Однак представники цього судження висловлювали думку, що значення слова не тотожне значенням уявлення. Отож О. Потебня визначив слово як звукову єдність «із зовнішнього боку, і єдність уявлення і значення, із внутрішнього» [52, с. 13], але він також зазначив, що значення та уявлення не тотожні, оскільки значення має більшу міру узагальнення, ніж уявлення. «У значенні завжди міститься більше, ніж в уявленні» [52, с. 21].

Що стосується поетичної творчості, то зауважимо, що автори не враховують узагальнювальну функцію слова, коли описують значення через уявлення. Крім того, такий підхід до розкриття значення лише через ідею, є одностороннім і не враховує зв'язків із явищами й внутрішньомовними характеристиками, які є дуже важливими для формування значення.

Отже, дослідження значення слів є важливим вектором для представників різних наук: мовознавства, філософії, логіки, психології, інформатики та інші. Воно поступово розвивалося в контексті розвитку суміжних із мовознавством наук і самого мовознавства.

Основні аспекти дослідження включають аналіз лексичного значення, семантичних полів, семантичних ролей, значення в контексті і прагматичну

семантику. У семантиці розглядається, які концепції або ідеї виражені мовними засобами й як ці значення організовані й взаємозв'язані в рамках мовної системи. Дослідження лексики дозволяє вивчити особливості семантичної структури слів, залежність їх від специфіки структури лексичних парадигм, а також різні аспекти їх використання у мовленні.

У сучасному мовознавстві виявлено три ключові аспекти застосування семантичних полів: семасіологічний, ономасіологічний і функціональний. Слова групуються в цих полях за спільними семантичними ознаками й екстралінгвістичними зв'язками. Лексико-семантичні поля є ключовими для розуміння організації мови й її відображення світу, а лексико-семантичні групи в їх складі відображають групи слів із однаковою архісемантикою. Вивчення значення слів й їх взаємозв'язків у контексті семантичних полів дозволяє краще розуміти мовну систему й її функціонування в мовленні.

1.2. Історія досліджень звукової семантики

Перша з відомих в історії мовознавства спроб знайти зв'язок між звуками й значенням описана ще в давньоіндійських Ведах. Зумовлене суто практичними потребами, це явище стало передумовою виникнення й розвитку фоносемантики. Адже саме давньоіндійські Веди почали переконувати лінгвістів у зв'язку між об'єктом та його номінацією.

М.Кабиш слушно зауважує, що проблема співвідношення «звук – значення» є надзвичайно актуальною, оскільки безпосередньо пов'язана з фундаментальними питаннями щодо сутності мовного знаку [22, с. 30].

Український мовознавець О.Потебня вважав, що слово складається з трьох компонентів: звукового набору, уявлення й значення. Образ, який впливає з почутого слова і є другим компонентом [52, с. 112]. Він також виокремив у слові зовнішню форму, тобто звукову оболонку, зміст, що виражається за допомогою звуку, і внутрішню форму – найближче етимологічне значення слова. Внутрішня форма лексеми – це уявлення, яке

виникає у зв'язку зі словом, «той спосіб, за допомогою якого виражається зміст слова». Вона є результатом репрезентації людської думки [52, с. 87].

Для сучасних досліджень характерною є увага до теорій звуко символізму й фоносемантики. Прихильники особливого фонетичного змісту (фонетичного символізму) ставлять його в один ряд із лексичним і граматичним значенням слова. Приблизно в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. починає поглиблено вивчатися взаємозв'язок звуку й значення. Виокремлюють два напрямки: лексико-семантичний і психолінгвістичний. Сучасні дослідники семантики звуків (В.Левицький [34]) стверджують, що фонетична значущість є давнішою у порівнянні зі значенням, адже є закономірним природним явищем.

В українському мовознавстві робота В.Левицького “Звуковий символізм. Міфи й реальність” [34] безсумнівно вважається одним із найбільш авторитетних досліджень у галузі фоносемантики. У праці мовознавець розглядає сутність і джерела звукового символізму, вводить у науковий обіг поняття: «звуко символічний комплекс», «символічний потенціал звука» та інші, досліджує природу фонетичної мотивованості слова, розробляє типологію звукового символізму в українській мові тощо.

В.Чабаненко евфонією мови вважає «здатністю її фонетичної будови до мелодійного звучання й до створення звукозображення у висловлюванні відповідно до його змісту й художнього призначення» [74, с. 199].

Серед досліджень і публікацій останнього десятиріччя, які присвячені аналізу звукової організації тексту, варто відзначити дисертаційну роботу М.Кабиш «Звукопис в українській поезії першої половини ХХ століття: семантика, функції» [22, с. 30]. У роботі розглядаються явища звуко символізму та звуко наслідування як складники звукозображальної системи поетичного тексту, визначається кількісне співвідношення найбільш уживаних звукотропів та засобів звукопису, притаманних ідіостилію українських поетів.

Серед досліджень, які потребують уваги в науковому дискурсі представлена праця Г.Сюти [63, с. 80–87], у якій проаналізовані параметри фоностилестичної норми в українській поезії другої половини ХХ століття, а

також робота Т.Беценко [2, с. 155–172], у якій розглянуто звукову природу вірша й його фоностилістичну організацію.

У наукових дослідженнях мовознавці оперують термінами «звуковий символізм» або «фоносемантика» для опису процесу, коли певний звук пов'язаний із контекстом, відчуттями та асоціаціями.

Фоносемантика як окрема наука зародилася на перетині фонетики (за планом вираження), семантики (за планом змісту) і лексикології (за сукупністю цих планів). «Фоносемантику на відміну від фонетики й фонології трактують як учення, в якому звук розглядають як мотивований мовно-мовленнєвий знак. Інтерпретація семантики звука відбувається з урахуванням двох чинників, а саме: його артикуляційно-акустичних властивостей та особливостей сприйняття мовцем, тобто здатність звука бути вимовленим і почутим; звуки ж мають значення не лише в сукупності, а й самостійно» [48, с. 137].

Об'єктом цієї дисципліни є звукозображальна (а саме звуконаслідувальна та звукосимволічна) система мови, предметом – звукозображальна система мови. Метою дослідження фоносемантики є вивчення звуковиражальної системи мови як необхідного, вагомого, повторюваного й відносно стійкого вмотивованого зв'язку між фонемами слова й покладеної в основу найменування ознаки об'єкта-денотата. До сфер досліджень цієї дисципліни варто віднести такі засоби звукозображальної системи, як звуки, звукосполучення, слова й інтонація. Також вони реалізуються в мовленні через алітерацію, асонанс, редуплікацію, пролонгування, акцентуацію, ритм і паузацію.

Фоносемантика має безпосередній зв'язок із етимологією, порівняльно-історичним мовознавством, із типологією, а також варто зауважити про її зв'язок із психолінгвістикою. Для фонетичного значення слова властивий конотативний характер, тобто звуки можуть викликати певні емоції у співрозмовника чи спостерігача. Вирішальними у фонетиці стали ідеї польського мовознавця І.О.Бодуене де Куртене, який розмежовував учення про звуковий бік мови на антропофоніку, що пов'язана з фізичною, матеріально-

вираженою звуковою субстанцією, і психофонетику, де звукова оболонка мови розглядалася як явище психічне, ментальне, а тому – функціональне. На позначення такого процесу використовується термін «фонема», яку вчений розглядав як базову одиницю психофонетики [80, с. 24–87].

На перетині фонетики й семантики також фігурує звуконаслідування. Це одна з форм мовного вираження, що спирається на звукову наслідувальність звуків, об'єктів, явищ тощо. Л. Мацько [42, с. 31] розглядає звуконаслідування як вид вигуків або групу слів, що прилягають до вигуків, але повністю не уподібнюються, оскільки є лише відображенням навколишньої дійсності й не виражають емоції чи волевиявлення. Погодимося з цією думкою, оскільки ці явища мають свої особливості, які не дозволяють їх об'єднувати. Так звуконаслідування відтворює звуки, але фонетичний символізм – це явище для якого характерні асоціації з окремими звуками. Наприклад, у фоносимволістів звук [i] пов'язаний із ніжністю, світлом, коханням, спокоєм тощо.

Український мовознавець В.Левицький задля аналізу словникового запасу споріднених мов використовує експериментально-статистичний метод і доходить таких висновків:

1. Голосні звукобукви [i] та [a], приголосні [l], [r], [t], [m], [p] мають найбільший символічний потенціал у природних мовах. Однак зауважимо, що зазначена категорія має дискусійний характер.

2. Найбільшу символічну активність мають шкали: твердості [м'який – твердий], гладкості [гладкий – шершавий], активності [повільний – швидкий], світла [світлий – темний], форми [гострий – тупий], розміру [маленький – великий]; найменшу – шкала температури й оцінки.

3. Роль голосних і приголосних у символізації різних шкал різняться своєю вокалічною й консонантною активністю. Голосні символізують активність, форму, розмір, а приголосні – твердість і гладкість.

4. Між шкалами можна спостерігати (проте не завжди) статистичну кореляцію: подібні семантичні одиниці символізуються в різних (неспоріднених) мовах подібними фонетичними одиницями.

5. Розподіл частот звуків у словах, які означають схожі чи тотожні поняття, у неспоріднених мовах має нерівномірний характер. Відповідний аналіз дозволяє встановити статистичні звуко-символічні універсалії. Наприклад, поняття розміру символізується за допомогою звуко-символічних опозицій [верхнє підняття – нижнє підняття] (для голосних), і [дзвінкість – глухість], [латеральність – дрижання] (для приголосних) і т.д.

6. Різні ознаки голосних встановлюються за зменшенням ієрархії: верхнє підняття, нижнє підняття, середнє підняття, лабіалізація, задній ряд, передній ряд, відсутність лабіалізованості. Ознаки приголосних діляться відповідно до характеристик: латеральність, дрижання, передньоязиковість, глухість, лабіалізація, фрикативність, дзвінкість, палаталізація, сонорність, задньоязиковість, фрикативність (тобто африкати) [40, с. 110].

7. Полюси однієї шкали мають різну символічну активність. Більшу активність мають: «маленький», «сильний», «м'який», «легкий», «крихкий». Також приблизно однакова символічна активність спостерігається у шкалах активності («швидкий», «повільний») і форми («гострий», «тупий»).

Отже, можна стверджувати, що звуковий символізм має відносний характер, адже певні звуки мають символічне значення (у протиставленні до інших звуків); експресивні (звуко-символічні) опозиції в будь-якій мові не завжди збігаються з комунікативними в одній і тій самій мові. Також була встановлена залежність між частотою вживання звука й кількістю його семантичних зв'язків (поле семантичного потенціалу).

Німецький психолог, філософ, засновник європейського напрямку функціональної психології, один із представників феноменології К.Штрumpf висунув теорію звукобукв і кольору, який асоціативно виникає в людській свідомості. Згідно з теорією вершиною вокалізму є звук [a] – яскраво забарвлений, [y] асоціюється з найтемнішим кольором, після якого йде [й], що асоціюється з трохи світлішим, [i] – з найсвітлішим. На основі цього складено таблицю групування звуків, за якою [a] асоціюється переважно з червоним кольором, [o] – з білим, [e] – з жовтим і зеленим, [y] – з темним синім або

чорним, [i] – з синім. Певною мірою, видається, що асоціації кольору пов'язуються з назвами, в яких є такі звуки [87, с. 93].

У контексті дослідження фоносемантики, варто звернути увагу й на дослідження фоностилістики. На наш погляд, зв'язок між фоносемантикою й фоностилістикою полягає в тому, що звукова форма мовленнєвого висловлення може нести певні семантичні нюанси й стилістичні відтінки, що впливають на загальне сприйняття тексту.

Співвідношення «звука – значення» зумовило розвиток фоностилістики – «галузі стилістики мовних ресурсів, що вивчає пластичні форми мовлення, де побудову звукової послідовності (встановлення «динамічного» й «гальмівного» для потоку мовлення звукопису) інтегровано з ритміко-синтаксичним і лексико-семантичним розгортанням тексту (передусім художнього), що забезпечує членування, виділення й об'єднання одиниць синтагматики тексту, його зв'язність, цілісність, виражальні можливості» [28, с. 30-31]. Нині фоностилістика не має єдиного визначення та статусу. Формулювання термінології й основних аспектів залежить від теми й напрямку дослідження.

Цілком очевидно, що фоностилістика як окрема наука зародилася на перетині фонетики й стилістики. Л. Мацько зазначає, що фоностилістика відрізняється від фонетики тим, що остання вивчає частоту вживання фонем у різних стилях, їх сполучуваність і співвідношення. Фоностилістика, з іншого боку, вивчає ряд акустико-артикуляторних і лінгвістичних ознак, досліджених фонетикою, і використовує ці дані для створення звукового ефекту, залежного від змісту й образності тексту [42, с. 31]. Іншими словами, фоностилістика – це наука, яка вивчає засоби організації звукового мовлення.

Фоносемантика вивчає співвідношення між фонетичною формою слова (звуками) і його значенням. Фоностилістика ж розглядає, як звукові характеристики мови (наприклад, ритм, мелодійність, інтонація) використовуються для досягнення певного ефекту в тексті. У поезії, наприклад, фоносемантика може допомогти поетові підкреслити певні емоційні або

концептуальні аспекти за допомогою вибору певних звуків. Фоностилістика ж може впливати на загальний ритм, мелодійність та виразність поезії.

Отже, варто зазначити, що не лише емоційна складова важлива для людини задля її перцепції навколишнього світу. Звуковираження й звуконаслідування постають тими засобами, які допомагають опанувати інформацію, що транслює навколишня дійсність. Ідея мовлення, її зміст усвідомлюється також через емоційну складову. Мовлення є чимось більшим за механічне відтворення звуків, що компілює певні спостереження чи настрої мовця. Можна сказати, що мовлення репрезентує людську свідомість і її реакції. Дослідження звуків загалом у мовознавстві надає фундаментальний внесок у розуміння функціонування мови як системи комунікації. Воно дозволяє вивчати мову з багатьох різних аспектів, від фонетики й фонології до семантики й стилістики. Це допомагає поглибити наше розуміння мови як складного культурного явища і розкрити його вплив на спосіб сприйняття світу.

Важливість дослідження фоносемантики полягає в тому, що воно допомагає розкрити, як звуки мови впливають на семантику слів і їхню інтерпретацію. Це розуміння може мати практичні застосування в різних галузях, де вибір слів і звукових елементів може впливати на сприйняття й ефективність комунікації.

1.3. Семантичне різноманіття лексики в поетичному мовленні

Семантичне різноманіття лексики в поетичному мовленні українських митців є одним із ключових аспектів поетичної творчості. Вона відображається у використанні різних слів, фраз, образів та метафор, які не лише надають поезії естетичного виразу, а й розширюють її семантичне поле, додаючи глибини та виразності тексту. Розглянемо деякі аспекти семантичного різноманіття лексики в українському поетичному мовленні.

Одним із найпродуктивніших у поетичному мовленні є лексико-семантичний повтор, який залежить від контексту й інтенцій поета. А.Загнітко виділяє типи лексико-семантичних повторів:

1. **Синонімічні** – повторення слова або словосполучення з близькими за значенням синонімами для досягнення певного ефекту, підкреслення або пояснення значення.

2. **Антонімічні** – повторення слова або словосполучення з протилежними за значенням антонімами для створення контрасту або підкреслення протилежності.

3. **Перифрастичні** – повторення слова або словосполучення за допомогою описового звертання для підкреслення або розширення його значення.

4. **Гіпонімічні** – повторення слова або словосполучення з поняттям, що стоїть у відношенні гіпероніма до першого використання, для підкреслення або розширення смислу.

5. **Омонімічні** – повторення слова або словосполучення, яке має кілька значень або може розумітися по-різному в контексті, для створення багатоаспектного образу або смислу.

6. **Паронімічні** – повторення слова або словосполучення, що має схожі або легко сплутувані за звучанням форми для створення асоціацій або гри слів.

7. **Семантичні** – це повторення слова або словосполучення з тією ж або близькою семантичною групою слів для підкреслення або розширення смислу [20, с. 76].

Також А.Загнітко до повторів спільнокореневих слів із мінімальними семантичними змінами включає точні, або повні повтори, а також парадигматичні, які інші дослідники вважають підвидами лексико-семантичного рівня. Ю.Волянська вказує на те, що існує кілька різновидів лексико-семантичного повтору: антонімічний, власне лексичний (повтор тієї самої лексеми з певною комунікативною настановою), гіпонімічний,

оказіональний (індивідуально-авторський), омонімічний (повтор омографів й омоформ), паронімічний, синонімічний і тавтологічний [10, с. 64].

Усупереч різним поглядам на класифікації лексико-семантичного повтору, більшість науковців вважають, що саме повтори збільшують концентрацію певної семантики, оскільки автор зосереджує увагу на ключових семантичних компонентах висловлення, які відповідають його світогляду. Лексико-семантичний повтор розглядається як представник «певного значення, певної сукупності семантичних ознак», стилістичної фігури, яка підвищує виражально-зображальні властивості мови й складається з багатьох різновидів.

Також варто зазначити, що у семантиці лексичної одиниці важливою є й оцінка, яка розглядається як компонент конотативного компонента семантичної структури слова, що передає ставлення автора (носіїв мови) до позначуваного. Оцінка здійснюється відповідно до оцінної шкали «добре – нейтрально – погано». Об'єкт, що оцінюється, зазвичай, зіставляється з іншими, які не мають відповідних оцінних кваліфікацій, оскільки він прирівнюється до стандарту або норми [3, с. 153]. Конотація виникає через оцінку й відображення елементів навколишнього світу в поетичному тексті. Оцінка може бути абстрактною, доступною для усвідомлення, сприйняття й осмислення.

Встановимо, що семантика оцінного слова залежить від контексту, у якому воно використовується. Тільки коли ми знаємо контекст, у якому слово було використано, ми можемо повністю зрозуміти його точне значення. У поетичному тексті це досягається за допомогою механізмів створення образності.

Окремо в розвідці «Семантичний аспект аналізу тексту» К.Серажим зазначає, що «слово як знак маніфестує основне (лексицентричне) значення. Автосемантизм основного значення слова підтверджується психолінгвістичними критеріями, тобто як знаки-носії цих значень слова зберігаються в нашій пам'яті. Так, наприклад, основним у семантичній парадигмі іменника «добро» є «все позитивне в житті людей, що відповідає

їхнім інтересам, бажанням, мріям», а «зло» – «це щось лихе, недобре» [56, с. 6–12].

Окрім основних, фіксованих значень, слова можуть мати вільні значення, які можуть зустрічатися в різних контекстах із мінімальною спеціалізацією. Наприклад, слова «добро» і «зло» можуть мати вільні значення, які не обмежуються конкретними сполучуваннями й не вказані у словниках. Текстоцентричні значення досліджуваних іменників є похідними від основного й витворені на основі певних контекстуальних обставин. Це підтверджується спільністю сем із основним значенням, а також додатковими семами в більшості непрямих значень слів.

У сучасних українських текстах метафори, що використовують лексеми «добро» і «зло», можна класифікувати за частинами мови, які становлять їх семантичне ядро:

1. Іменникові: «Вони – невільники, новітні раби імперії зла та насилля».
2. Прикметникові, побудовані на смакових та просторових асоціаціях: «Зло солодке поверх, а в середині їдке і трутне».
3. Дієслівні: «Добро, дитино, світ красить, а зло, навпаки, – потворить».

Слова «добро» і «зло» також можуть мати фразеологічно зумовлені значення, як у фразі «Зленко часто злий, а від злого добра не жди». У сучасних творах є полісемантичні іменники «добро» та «благо», які є абсолютними синонімами й створюють семантичну опозицію тотожності.

Антоніми «добро» і «зло» виражають доповнювальні, компліментарні відношення, оскільки характеризуються наявністю протилежних сем («позитивне – негативне»). Наприклад: *«Жорстокості у світі не меншає, так, ніби існує якийсь таємничий закон збереження добра й зла у співвідношеннях, визначених навіки й безповоротно»*. Ця антонімічна пара має асиметричну семантичну структуру, оскільки не всі лексико-семантичні варіанти одного слова відповідають антонімічним значенням в іншому слові.

Зазначені приклади вказують на тісний зв'язок синонімії й антонімії зі структурою полісемантичного слова, де їх мікросистеми перебувають у взаємодії з позамовною дійсністю й усередині лексичної системи. «Семантична структура слова становить собою складне явище, яке можна схарактеризувати тільки врахувавши його всебічні зв'язки з позамовною дійсністю і всередині лексичної системи» [56, с. 6–12].

Окремо наголосимо й на значенні стилістичних фігур у поетичному тексті, до яких належать: зображувальні засоби мови – це засоби образності й тропи – виражальні засоби мови – це фігури мовлення. Порівняння, метафора, метонімія, епітет – використовуються як засоби образності. Виражальні засоби включають такі синтаксичні структури: інверсія, риторичне запитання, паралельні конструкції, повтор і контраст. Порівняння, метафора й її різновиди, метонімія й епітет є найбільш типовими засобами образності. Не будемо детальніше зупинятися на цьому питанні, адже дослідження не передбачає ґрунтовного аналізу стилістичних фігур.

Українська поезія відома своєю багат шаровістю й естетичною виразністю, а семантичне різноманіття лексики в поетичному мовленні відіграє ключову роль. Особливу увагу слід приділити лексико-семантичним повторам, які мають важливе значення для поетичної творчості. Вони допомагають поетові підкреслити основні семантичні компоненти висловлення й зосередити увагу на ключових моментах тексту, викликаючи у читача певні емоції й асоціації.

Висновки до першого розділу

У контексті дослідження було розглянуто два вектори аналізу поетичних текстів: вивчення фоносемантики як складової звукового сприйняття поетичного слова й аналіз лексико-семантичної специфіки лексичного шару. Ці два напрямки мовознавства є різними й, як правило, не пов'язаними один із одним, але можуть мати певний взаємозв'язок. Лексична семантика досліджує

значення слів і їх взаємозв'язки. Лексико-семантичні поля є ключовими для розуміння організації мови й її відображення світу, а лексико-семантичні групи у складі лексико-семантичних полів відображають групи слів із однаковою архісемантикою. Вивчення значення слів у контексті семантичних полів дозволяє краще розуміти мовну систему й її функціонування в мовленні.

Поетичний твір – це складна система, у якій усі рівні й елементи пов'язані один із одним. Якісні й кількісні характеристики фонематичного складу окремих слів відіграють важливу роль у параметрах поетичного мовлення. Поезія, яку метафоризують або метонімізують, створює нові семантичні зв'язки між мовними одиницями. У поетичному дискурсі фоносемантика й лексична семантика набувають особливого значення. Поет використовує звукові елементи мови (ритм, рима, асонанс й алітерація) для створення емоційного враження й виразності у своїх творах. Через фоносемантику він може підсилювати семантичне навантаження слів, роблячи їхнє звучання більш виразним і привабливим для читача.

Лексична семантика також важлива у поезії, оскільки поет вибирає слова з урахуванням їхнього семантичного потенціалу й асоціацій, щоб створити певний настрій або образ.

РОЗДІЛ II. ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФОНЕТИЧНОГО ТА ЛЕКСИЧНОГО РІВНІВ У ПОЕЗІЇ С.ЖАДАНА

2.1. Особливості лексико-семантичної системи в поезії С.Жадана

Поетична творчість Сергія Жадана привертає увагу багатьох науковців через унікальний стиль, який є неповторним у сучасній українській поезії. Дослідження в цій області здійснюють Л.Бондаренко [5], В.Кононенко [29], Ю.Гришко [15], І.Іваненко [21], С.Павленко [47], К.Тараненко [64] та інші.

У статті «Український новостиль: лінгвопоетика художнього дискурсу Сергія Жадана» В.Кононенко зауважує, що віршована мова С.Жадана – різностильова: деякі його тексти «тяжіють до традиційної поезії, насиченої метафоричними зворотами, тропеїчними засобами, інші – до «розхристаного» верлібру з закодованими асоціаціями, метаморфозами сполучуваності, неоднорідним за лексиконом» [29, с. 20].

Поезія Сергія Жадана наповнені особливим індивідуальним стилем, у якому тісно поєднані глибока філософічність, ліричність, загострене сприйняття навколишньої дійсності. Дослідження семантики поезії поета «нової хвилі» дозволяє краще зрозуміти, як він використовує мову для передачі своїх ідей та емоцій, розкрити аспекти творчості й їх значення.

У дослідженні основний акцент пропонуємо зробити на ті особливості семантики, які найчіткіше й найактивніше представлені в поетичному доробку письменника, оскільки повний аналіз семантичних структур обмежений просторовим ресурсом.

2.2. Лексико-семантичні повтори в поезії Сергія Жадана

Значний інтерес у поезії Сергія Жадана викликають лексико-семантичні повтори. Передусім у поетичному доробку виявляємо тотожні (власне лексичний, абсолютний, точний, повний), синонімічні й антонімічні повтори. Під тотожним повтором розуміють «повторення в тексті одних і тих же слів без

суттєвих структурних змін»; синонімічний – це повтор через заміну одного слова іншим, що має схоже значення, а антонімічний – через заміну одного слова його антонімом: *«Це смерть шукає мої сліди, смерть виводить мене до води»* (а, с. 115), *«Третій день крізь сутінь масну. Третій день без спочинку і сну. Я звик до піску і до холоду звик»* (а, с. 115), *«Роса лежить на траві, осіння роса»* (а, с. 16), *«Скільки тище проступатимеш крізь отвори в повітрі?// Скільки ти ще проростатимеш із випаленого тіла?»* (а, с. 16), *«Я хочу, щоб син богородиці не зрікався близьких і рідних»* (а, с. 16), *«Вчи мене, Браїлю, свідчи, учи»* (а, с. 18), *«яке тримає впевнено і міцно»* (а, с. 20).

Можемо зробити локальні висновки. Що стосується тотожних повторів, вони здебільшого дистанційні, дво- і трикратні, і використовуються переважно дієслова, прикметники та іменники, хоча іноді й інші частини мови. допомогою яких автор увиразнює зображуване, підвищує динамізм оповіді (особливо через повторення дієслів), розширює асоціативно-сміслову поле тексту тощо. Подібні повтори спрямовані на розширення, уточнення та деталізацію змісту висловлювання.

Окреме місце належить антонімічним повторам у поетичному доробкові Сергія Жадана, адже вони створюють яскраву контрастність, а також уживаються для зіставлення антонімічної градації. К.Тараненко, у прагмалінгвістичному аналізі функціонування антонімів у поезії Сергія Жадана, ідентифікує особливості мовної особистості поета через розгляд антонімічних пар. Окремо зазначає, що *«його поетична мова наповнена поєднаними протилежностями, вираженими антонімами різноманітних типів, а його індивідуальна мовленнєва поведінка майстерно сполучає іронію, цинізм, біль, споживацтво із добром, романтикою, коханням та теплим внутрішнім світом»* [64, с. 225].

Поширеними в досліджуваному матеріалі є антонімічні пари, один із компонентів яких утворений шляхом заперечення. Саме антоніми можуть докладно репрезентувати індивідуальну манеру використання лексичних одиниць на мовному рівні. Поет дуже широко використовує клас

комплементарної протилежності. Тут можна об'єднати антоніми, що позначають:

а) стать: він – вона: *«І вона каже йому, дивлячись в застигли очіці... // А він відчуває, що в тілі його забагато металу»* (а, с. 28);

б) просторовість, час: зранку – надвечір: *«Рибалки зранку бовтаються в спекоті неживій. // Надвечір починається буревій»* (с); півночі – півдні: *«І ріки на півночі течуть насправді так само впевнено, як і ріки на півдні»* (с);

в) наявність ознаки — відсутність ознаки: не померлі – не живі: *«Ніби риби, яких викинуло на берег — // Ще не померлі, але вже не живі»* (с);

г) абстрактні поняття: приголосні – голосні: *«Літери – приголосні і голосні»* (а, с. 58); рано – пізно: *«Але він наливав йому і говорив:кожна вдача рано чи пізно мина»*(е); поблище – подалі: *«Поблище до сонця, подалі від пустоти // Дерева будуть рости, діти будуть рости»* (а, с. 48); свій – чужий: *«Як мені розібратися поміж своїми й чужими?»* (е).

Наступним, також широко вживаним у творчості С.Жадана, є клас антонімів, які вказують на початок дії або стану, властивості тощо – векторні антоніми. Вони підкреслюють динаміку мовленнєвої поведінки: вписати – викреслити: *«Я встигаю вписати потрібні слова, // І навіть встигаю їх викреслити»* (а, с. 192); купував – продавав: *«Купував губернаторів і продавав голоси»* (а, с. 90); підтримує – убиває (антонімічність в межах контексту): *«І серце його нас щоранку будить, підтримує ,змучує, убиває»* (е); дихати – задихнуся, говорити – замовкну: *«Нагадай мені дихати, коли я задихнуся, // Нагадай говорити, коли замовкну»* (а, с. 11).

Наступний клас утворюють антоніми на позначення якісних протилежностей, здатних мати різні щодо міри або інтенсивності проміжні ступені вияву:

а) смакові відчуття та колір: білі – чорні: *«Білі вітрила, мов дівочі сукні... // Чорні шпаки, як сварливі родини», чорний – барвистий: «З чорних портів Гамбургу, // З барвистих портів Амстердаму»* (е);

б) емоційні, морально-етичні та інтелектуальні властивості: веселі – злі: «Молоді й веселі, неголені й злі, вони правлять світ, як я їх учив» (e); сильним – слабким: «Голос сильним дається для співу, // Слабким для молитов» (a, с 48).

Крім симетричних антонімічних пар, компонентам, яким властива семантична однорідність, засвідчені також асиметричні антоніми, а саме контекстуальні опозиції, члени яких набувають антонімічного значення лише в певній лексичній сполучуваності: «Не знаю, що це – // Образа чи радість; // Була безмежна радість, // Був безкінечний щем, // Був присмак удачі, присмак мороки... (b)

Переважно, Сергій Жадан використовує антоніми в оцінці подій і певних явищ, у змалюванні навколишнього світу. За допомогою контрастного змалювання, автор фокусується на протилежності позначуваних явищ. Для прикладу наведемо рядок поезії: “Добре, коли тобі сняться підпільники та герої. // Погано, коли їх поява на тебе тисне (e)”.

Найчастіше автор вдається до вживання антонімів із негативним, песимістичним відтінком. Наприклад: “І ось малий стояв поміж них, обіймаючи кожного – // демонів із фаєрами, янголів із рваними крилами”/ “І озивається тепер до мене, і говорить зі мною, // пояснює мені речі – таємні та очевидні”. “Інею вам на дахах, сонця на ґратах”(e) .

У своїх поетичних творах Жадан також постійно контактує з читачем, при цьому використовуючи зворотні антоніми: “Я ніде не вчився політекономіки, // і сам нікого не вчив”(a, с. 90). За допомогою антонімів автор намагається схилити читача до раціонального сприйняття світу, спростовуючи певні ілюзії: “Немає жодних невірних і жодних святих, // немає жодних відмічених і жодних простих, // жодних партнерів, жодних, синок, ворогів – // є лише наше сонце, вмерзле поміж снігів” (a, с. 90). “Земля нагрівається і охолоджується.// І ти нагріваєшся і охолоджується // разом із нею”(e).

Цікаво, що використання антонімів також прямолінійно впливає на динаміку мовленнєвої поведінки. Тому автор вдається до прийому нанизування дієслівних антонімічних пар, який безпосередньо впливає на динамізм поезії: «І

все є так, як повинно бути. // Все трапляється і все буває. // І серце його нас щоранку будить, // підтримує, // змучує, // убиває”(e). “Народжуйте веселих дітей. // Помирайте в своїх кімнатах. // Кидайте це чортове місто. // Повертайтеся в нього (e)”.

Вживання частки «не» перед компонентами зазначених антонімічних пар посилює експресивність вислову: *Ніколи не забути про необхідність смерті, // ніколи не згадати її пояснення; Ніхто й ніколи нічого про нас не згадає, // ніхто й ніколи нічого нам не забуде (e)*.

Сергій Жадан досить часто вдається до використання векторних антонімів, а саме тих, що описують рух, процес, дію. Наприклад: *“Буде збирати на пляжах каміння // і викидати його в океан”*. *“Але вона мовчала й дивилася, ніби дійсно втішалася // усім випадковим будинкам з дахами холодними. // І навіть коли можна було піти – вона лишалася, // і навіть коли можна було залишитись – вона виходила” (e)*.

Досліджуючи антоніми в поезіях Жадана, можна помітити, що найчастіше поет вживає дієслівні антоніми. *«нагадай мені дихати, коли я задихнуся. // Нагадай говорити, коли замовкну» (а, с. 11)*. Це також впливає на динаміку поезії.

Особливість поетичного доробку Сергія Жадана виявляється в несподіваних поєднаннях семантичних навантажень слів, у створенні якісно нового образного потенціалу мовних знаків. Він здатен поєднувати в поетичному рядку семантично непоєднувані лексеми, що відображає його індивідуально-авторську інтенцію систематизувати й впорядкувати різнорівневі категорії в одну систему понять. Наприклад: *“Кожен простір повен своїми радіопередачами. // З кожного серця ростуть водорості й квіти” (а, с. 70), «Світи наді мною, чорне сонце, світи» (а, с. 49)*.

У поезії Сергія Жадана неповторність поетичного рядка виявляється в смисловій дифузії почуттів і вражень, отриманих у процесі спостереження за довкіллям. Емоційна рефлексія ліричного переживання у поезії автора завжди виникає як результат накладання експресивного навантаження на лексичне

значення того чи іншого мовного засобу: *«Його будуть слухати звірі, птахи і вужі, // йому стане любові, щоби завжди стерегти (а с. 83), «Це смерть шукає мої сліди, смерть виводить мене до води» (а, с. 115).*

За результатами аналізу можна зробити висновок, що використання антонімів у творчості Сергія Жадана є багатограним та багатофункціональним засобом. Він використовує як симетричні, так і асиметричні антоніми, різні типи повторів, щоб створювати контраст. Переважно антоніми використовуються для оцінки подій, вираження почуттів та поглядів, при цьому часто мають песимістичний відтінок. Динаміка мовленнєвої поведінки у поезіях Жадана також залежить від використання антонімів, зокрема нанизування дієслівних антонімічних пар.

2.3. Засоби створення образності

У поезії Сергія Жадана можна спостерігати, як нейтральні лексичні одиниці у спеціально організованому контексті набувають оцінного забарвлення. Засоби створення образності, такі як епітети, порівняння, метафори, грають важливу роль у цьому процесі. Вони допомагають увиразнити оцінку, передати суб'єктивне сприйняття фрагментів навколишнього середовища: *«І жінка з чорним, як земля, волоссям, // яку я знаю вже скільки років, // живе собі, не переймаючись зовсім, // поміж вогнів і вечірніх мороків» (а, с. 94).*

Індивідуально-авторське моделювання картини світу в поезії Сергія Жадана простежується в семантизації епітетів, які виражають художнє означення й надають образну характеристику предмету, явищу або особі. Епітет, як троп лексико-синтаксичний, виконує функцію означення або обставини, які можуть бути вжиті не обов'язково в переносному значенні, але завжди мають емотивні або експресивні конотації. У поетичних творах Жадана слова набувають нових значень та сполучень, що створюють складну семантичну основу, яка потребує активної асоціативної реакції від реципієнта.

Наприклад: «зимова течія» (а, с. 18), «переповідали їхню історію, темну, спотворену і нескорену, переписану, недоговорену, ними самими вкотре повторену» (а, с. 81), «теплих вен її довгий шов» (а, с. 18), «І жінка з чорним, як земля, волоссям» (а, с. 94), «впливши колись у хвилі безкраї / в сірому светрі грубої в'зки» (а, с. 128), «брала сухе вино, пила у фаст-фудах чай – індійський, мов океан, чорний, як власна білизна» (а, с. 98), «коли в чорних снігах від тяжкої змори / засинають дерева, птахи й тварини» (а, с. 104).

У творчості Сергія Жадана спостерігається вплив нейтральних лексичних одиниць, які у відповідному контексті набувають емоційне забарвлення. Засоби образності, такі як епітети, порівняння, метафори допомагаючи виразно передати суб'єктивне сприйняття навколишнього світу. Жадан моделює простір через семантизацію епітетів, які надають образну характеристику предметам, явищам чи особам. Ці епітети виражають художнє означення та завжди мають емотивні або експресивні конотації. Вони створюють складну семантичну основу, яка потребує активної асоціативної реакції від читача. Наприклад, у виразах «зимова течія», «теплих вен її довгий шов», «в сірому светрі грубої в'зки», слова набувають нових значень та сполучень, що створюють багатогранні образи.

2.3.1. Метафори

Згідно з А.Білозубом, метафора є однією з основних художніх засобів, пов'язаних з умінням порівнювати, розрізняти та виявляти подібність. У поетичному мовленні метафора використовується для увиразнення мови й побудови художніх образів. «Вона є своєрідним важелем, що впливає на розум і душу читача» [3, с. 257].

У сучасному мовознавстві вчені досі не дійшли консенсусу у визначенні метафор. С.Єрмоленко, С.Бибик й О.Тодор дотримуючись традиційного тлумачення, розглядають метафору як «один з основних тропів, що полягає в перенесенні ознак із одного предмета чи явища на інший на основі подібності»

[19, с. 88]. О.Тараненко стверджує: «Метафора – це семантичний процес, при якому форма мовної одиниці або оформлення мовної категорії переноситься з одного об'єкта позначення на інший на основі певної подібності між цими об'єктами при відображенні у свідомості мовця» [72, с. 359].

Сергій Жадан використовує метафору у своїй поезії з великою майстерністю. Його творчість відзначається сміливістю ідей, глибиною смислового навантаження й оригінальністю лексики. У своїх текстах традиційними метафорами поет оперує досить рідко. Він часто поєднує індивідуально-авторську метафору з традиційною, створюючи незвичайний стилістичний ефект. Наприклад: *«Бритва зрізає пам'ять, мов очерет. // Бритва тягне на дно, бритва кличе вперед»* (с, с. 42). У рядках метафора “бритва” використовується для передачі двох різних образів: 1) “бритва зрізає пам'ять, мов очерет” – вказує на те, що пам'ять може бути втрачена так легко, як очерет ріже бритвою. Це створює образ вразливості та ненадійності пам'яті. 2) “Бритва тягне на дно, бритва кличе вперед” – може вказувати на те, що бритва може «втягти» щось з глибини (наприклад, спогади) або викликати щось на поверхню (наприклад, емоції). Використання метафор дозволяє авторові впливати на розум, почуття та емоції читачів, формуючи певні ідейні переконання та естетичні смаки.

За своєю структурою метафори поділяються на прості й ускладнені (розгорнуті). Проста метафора включає один референт (те, що порівнюється) й один корелят (те, з чим порівнюється). Наприклад, у вірші Сергія Жадана: *«І жінка з чорним, як земля, волоссям, // яку я знаю вже скільки років, // живе собі, не переймаючись зовсім, // поміж вогнів і вечірніх мороків»* (а, с. 94). волосся фігурує як референт, а земля — як корелят.

Ускладнена метафора може містити більше одного референта й корелята, що дозволяє створювати складніші образи. Крім того, Т.Стретович виділяє одночленну метафору, яка може виникати лише у свідомості читача чи співрозмовника. Відсутність цільового домену (референта) виключає метафору

з речення [60, с. 234]. Це підходить до ситуацій, коли метафора не виражена явно, а покладається на розуміння й контекст сприймача.

Розгорнута метафора з кількома корелятами, що підсилюють й увиразнюють референт, є найбільш продуктивною в поетичному мовленні Сергія Жадана. Наприклад: *«Останні з прочитаних таємниць – // гострі метафори твоїх ключиць»* (а, с. 18); *«вигнання завжди обертається тишею на вустах»* (с, с. 15); *«під серцем холодно стоїть залізний серпень, // торкається тебе своїм гірким осердям, / освітлює тебе своїм нічним вогнем»* (с, с. 46). У поезії *«вигнання завжди обертається тишею на вустах»* метафора підсилює ідею, що важливі події часто залишаються невимовленими, але вони завжди відчуваються. У вірші *“Останні з прочитаних таємниць – // гострі метафори твоїх ключиць”* метафора *“гострі метафори твоїх ключиць”* використовується для опису внутрішнього світу особистості, підсилюючи інтимність та загадковість. У тексті *“під серцем холодно стоїть залізний серпень, / торкається тебе своїм гірким осердям, // освітлює тебе своїм нічним вогнем”* метафора *“залізний серпень”* використовується для передачі внутрішнього стану, відчуття холоду та гіркоти.

За допомогою двочленної метафори автор прагне чіткіше й яскравіше передати свої думки й донести ідею поетичного твору до читача, наприклад: *«Птахи малюють вгорі кола свої. // Я знаю цей світ напам'ять, до самого дна»* (с, с. 102), *«Чекає, що він прийде сюди, // прийде удень чи прийде надвечір. // Вівчарки голосять коло води, // нюшать сліди овеці»* (с, с. 82).

За граматичним вираженням розрізняють три основні типи метафор: субстантивні, атрибутивні та дієслівні. У поезії Сергія Жадана метафори грають важливу роль, і найбільш поширеними є дієслівні метафори, які характеризують предмети, поняття чи явища через дії: *«і небеса розвертаються й відпливають геть»* (с, с. 8). Небеса, як жива особа, розгортаються та відпливають, створюючи образ непередбачуваності та змін. *«Вівчарки голосять коло води»* (с, с. 82) – метафора *“вівчарки”* використовується для передачі дії.

Вівчарки, як живі істоти, голосять біля води, створюючи образ живого оточення.

Окремо представлені субстантивні метафори: *«серпневий сплав упевненості й смутку, // серцевий згусток пустки й мети»* (с, с. 47); *«Дякувати за надрізи сміху – ламкого, нічного, // дякувати за мовчання рослинну тяглість»* (с, с. 95).

Показово, що у творах поета є унікальні поєднання кольору з абстрактними лексемами, що впливає на поетичну семантику. Емоційний аспект у такому випадку стає основним, наприклад: *"чорна гілка ріки"* (а, с. 6), *«Для мене горітимуть червоні комети // в зеленого небав'язкому мазуті»* (а, с. 12), *«веди мене, мій звичний і убивчий, мій чорний часе, - стримуй і веди»* (а, с. 10).

У поетичному рядку кольороназва спочатку використовується в прямому значенні, але в результаті семантичного зсуву метафоризується й підкреслює особливу символічність. Ці лінгвостилістичні засоби допомагають передати авторське сприйняття світу.

У поетичних текстах Сергія Жадана активно представлена метафоризація мовлення. Метафори додають поезії образності, дозволяючи читачеві уявити абстрактні поняття через конкретні образи. Розглянемо це на прикладі частини вірша *"Бої без правил заробіток святих"*: *«і коли Ісус падає на циркове сукно, // коли зісковзує в пекло, кудись на дно, // тіло його стане ламке, мов хліб, // а кров – суха, як вино»* (а, с. 76). Перше, що можна відзначити, – це використання метафор, які змінюють загальне оцінне значення слів. Лексико-семантична система працює таким чином, що ми можемо розуміти контекстуальне значення завдяки стандартному поєднанню слів і визначенню змісту контексту, у якому вони вживаються. Наприклад, *«кудись на дно»* – це метафора, де словосполучення «на дно» має значення «пропасти, опинитися у маргінальному суспільстві» тощо. Ми можемо розглядати метафору в такому контексті через можливість аналізувати загальний контекст. У іншому варіанті тлумачення цей

вираз може мати інше значення. Наприклад, у прямому розумінні – «найнижчу частину річки чи якогось предмета».

У випадках, коли асоціації вибудовуються на зв'язках між семантичними полями «людина» та «природа», у поезії Сергія Жадана з'являється метафорична персоніфікація. Розкодування таких художніх засобів не викликає труднощів, але надзвичайно цікаве. Найчастіше в поезії автор використовує метафоричні конструкції з ознаками персоніфікації, уособлюючи образи природних явищ: *«веди мене, мій звичний і убивчий, // мій чорний часе, - стримуй і веди»* (а, с. 10).

Отже, метафора є важливим художнім засобом у поетичній творчості Сергія Жадана. У поезії письменника метафори часто поєднують традиційні та індивідуально-авторські елементи, що надає текстам особливий стилістичний ефект. Метафори у творах можуть бути як простими, так і ускладненими, з кількома корелятами, що підсилюють референт і роблять зображення більш виразним. Зокрема, дієслівні метафори є найбільш поширеними в поезії. Також у творчості Сергія Жадана спостерігається активне поєднання кольорів з абстрактними лексичними одиницями, що значно впливає на поетичну семантику. Метафоризація мовлення збагачує поезію образністю, переносять абстрактні поняття на конкретний рівень, змінюючи загальне оцінне значення слів. У творчості Жадана метафори здебільшого спрямовані на підкреслення співвідношення між людиною та природою, що створює особливу емоційну напругу та поглиблює розуміння поетичного тексту.

2.3.2. Порівняння

Одним із засобів авторського пізнання світу в поетичному доробку Сергія Жадана є використання порівнянь: *«ходить, ніби матір Тереза, непевна, як погода осіння»* (а, с. 85), *«наші серця, як підводні міни, стоять в глибині»* (а, с. 75), *«рахував гілки, як зека рахують роки»* (а, с. 72).

Образні порівняння як засіб сприйняття і пізнання світу, що дозволяють пояснювати невідоме і складне через відоме і просте, широко використовуються в поетичній мові. На основі порівнянь можна оцінити контекстуальне значення тексту, наприклад: *«тіло його стане ламке, як хліб»*. Порівняння складається з двох компонентів: те, що порівнюється (тіло), і те, з чим порівнюється (хліб). Дієслово «ламке» в поєднанні з іменником «тіло» виявляє метафоричне значення – описує уразливість людини, оскільки його пряме значення – це механічне розділення (відламування) чогось.

Науковці розрізняють постійні (фольклорні) й індивідуально-авторські порівняння, підкреслюючи, що «особливістю останніх є несподіваність вибору об'єкта порівняння: «поетичні асоціації й наближення далеко не завжди узгоджуються з повсякденними асоціаціями, часто несподівано проявляється внутрішня "субстанція" речей, їхні неочевидні, але істотні ознаки, або ж традиції народнопоетичного вжитку набувають нового вигляду» [31, с. 55]. У поетичному мовленні Сергія Жадана переважають індивідуально-авторські порівняння, які відтворюють особливості світобачення митця: *«Птахи – крикливі, наче плакати»* (а, с. 78); *«Життя випалює нас, як сірники, // виймає, мов скалки зі своєї руки, // виринає нас, ніби ніж із плеча, // ми лишаємось, дикі, як алича»* (а, с. 21).

Характер і спосіб використання індивідуально-авторських порівнянь демонструють високий рівень творчої майстерності поета, глибину його чуття слова та оригінальність слововживання. Сенс таких порівнянь «не лежить на поверхні»; їх розшифрування й розуміння прихованого змісту часто вимагає значних зусиль і занурення в широкий контекст.

Порівняння, які зустрічаються в поетичних текстах Сергія Жадана, мають наступне граматичне вираження:

1) умовно-прямий порівняльний зворот (непоширений і поширений) з використанням порівняльних сполучників (як, мов, наче, ніби тощо): *«Хто це читає тебе, як віри»* (а, с. 18), *«Ми будували так, ніби вивершували небеса. // Мов упорядковували висоту. // Ніби словами наповнювали мову пусту. // Ніби*

повертали речам імена» (с, с. 9), «виводиш, мов світло з темноти» (а, с. 18), «Вітрило розгортається, мов чай, кинутий у кип'яток» (с, с.18), «Я лежу в глибині вагона, приречено, мов шахтар у забої» (а, с. 85), «Коли вона остигає, ніби вогонь, // коли вона уповільнюється, мов ріка» (с, с. 48), «тягне крізь вилиці – гострі, як у мерця» (а, с. 52), «Зливи, мов жінки у вежах, засинають, ридаючи. // Дерева, як підлітки, виростають із власного одягу» (с, с. 97);

2) порівняльне речення: «Поети тримаються разом, ніби матроси крейсера» (а, с. 143), «І вона розсипала борошно, мов дзвінкий порошок» (а, с. 110), «Я виплюну тебе на берег, як випльовує наживку найбільша з риб, // я вдихну в тебе життя, як вдихають звук у сурму» (с, с. 15), «У його коридорах // стояла любов, як хвороба в порях, // як звук, що зривається з піднебіння, // як промені, що добиваються дна» (с, с. 60), «Я її нажахано слухаю, як іноді уночі» (а, с. 102);

3) описові порівняння: «голос її стає подібним до полів, // з яких зняли золото врожаю» (с, с. 48), «Твоє плече подібне до крила» (с, с. 30);

4) речення з порівняльною структурою, де об'єкт порівняння охоплює всю предикативну частину: «птахи – крикливі, наче плакати» (с, с. 78), «Оскільки бокс – справді справа завзятих і молодих» (а, с.78), «Чистить її, говорить прокляття – // вагомі, як літери в телеграмі» (с, с. 30), «Смерть – це такий, як і ви, торчок» (а, с. 134), «І сонце – мед, домішаний у скло» (с, с. 46), «Любов – це щеня, // чий господар загинув в автомобільній аварії» (с, с. 106).

Мовні засоби в поезії Сергія Жадана є виразно специфічними, оскільки в основі семантичних процесів творення тропів лежить асоціативне мислення, що моделює й зумовлює кореляцію значення слова й естетико-понятійних уявлень автора. Осмислення взаємозумовленості цих уявлень спричиняє появу нових, практично невичерпних зіставлень, співвідношень, протиставлень, асоціацій у творчості Жадана, що впливає на мовне означення й витворення авторської художньої концепції світу.

Отже, одним із засобів авторського пізнання в поетичному доробку Сергія Жадана є використання порівнянь. Порівняння допомагають оцінити

контекстуальне значення тексту. У поезії Жадана переважають індивідуально-авторські порівняння. Порівняння, такі як «ходить, ніби матір Тереза, непевна, як погода осіння» або «тіло його стане ламке, як хліб», складаються з двох компонентів і мають метафоричний характер. Мовні засоби у поезії Жадана специфічні, оскільки базуються на асоціативному мисленні, яке моделює кореляцію значення слова з естетико-понятійними уявленнями автора. Це асоціативне мислення спричиняє появу нових зіставлень, співвідношень, протиставлень, асоціацій. Тропи у поетичному тексті Жадана різноманітні й побудовані на новому лексичному матеріалі, породженому сучасною дійсністю й її змінами, що відтворює його творчу індивідуальність, майстерність, а також соціальні, філософські погляди, настрої й естетичні смаки.

2.4. Тематичні групи лексики та їхня семантика у творчості поета

У дослідженні поезії Сергія Жадана вбачаємо потребу розглянути й розмежувати лексику за тематичним показником. Дослідження тематичних груп лексики в поезії письменника може бути корисним у вияві семантичних особливостей лексики.

У лексичній структурі поетичного мовлення Сергія Жадана представлені різноманітні тематичні групи, що відтворюють його індивідуальний поетичний стиль. Розглянемо ці групи детальніше:

1. Назви явищ природи.

Поет використовує назви явищ природи: світло, вітер, хмари, небо, атмосфера, ріка, зірки, вогонь, метал, ранок, сонце, ніч, пісок, зима, весна, сніг, п'ятьма, океан, вода, море, роса, небеса, літо, крига, зима, гори, рослини та тварини: *«уявляю, як це бачать птахи: чорну гілку ріки, і зимові дахи, і розгублених перехожих на хіднику»* (а, с. 6), *«риба стане в заплавах Дінця»*(а, с. 6), *«страшно птахам перелітати ріку»*(а, с. 6), *«коли вона повернулась, ближче вже до зими, всі свої літні речі вимінявши на квіток»* (а, с. 110), *«але сніг, на відміну від неї, так тоді й не пішов»* (а, с. 110), *«віра – лише пісок у*

підмурівку років, дерева насправді не виростуть без садівників» (а, с. 73), «в повітрі просторо, ніби в майстерні, тьма, я звір, добиває вагу» [а, с. 30], «танцюй, тесле, доки сонце стоїть» (а, с. 22); «скоріше б уже почалася весна» (а, с. 34), «історія рухається по колу, мов океан» (а, с. 36).

Таким чином, використання природних образів у поезії Жадана підкреслює його вміння відтворювати внутрішній світ персонажів і змальовувати живописні картини природи. Практично в усіх випадках використання цих слів має метафоричний характер.

2. Фітолексеми і зоолексеми

С.Жадан використовує ці терміни для створення образів, які символізують різні аспекти життя й людських почуттів. Фітолексеми й зоолексеми метафорично висловлюють переживання: *«Влітку навіть кімнатні рослини, // Впевнено дивляться у прийдешнє. // Чорні шпаки, як сварливі родини, // З відчаєм обсідають черешні (а, с. 12).*

3. Назви родинних стосунків.

У поезії Сергія Жадана номінації, наприклад, "матір", "син", "дитина", "жона", відіграють важливу роль у створенні образності. Вони надають віршам ліричності й сакральності, підкреслюючи важливість родинних зв'язків: *«син Богородиці, чотири літери, перша і» (а, с. 16), «ти ж знаєш сам, що ця дитина твоя» (а, с. 35); «старий тесля і юна його жона» (а, с. 35), «адже поки діти народжуються від нас» (а, с. 83), «твій малий, коли виросте, знатиме всі слова (а, с. 83), «все минує, сестро, вічні лише сліди» (а, с. 83).*

4. Назви органів та частин людського тіла.

Окремими номінаціями представлені назви органів та частин людського тіла: «серце», «подих», «голова», «плечі», «шкіра», «кров», «горло», «судини», використовуються як художні деталі, які звертають увагу читача на певні поняття та увиразнюють зміст як окремого віршорядка, так і всієї поезії: *«проступить ґрунт, як проступають риси лиця»* (а, с. 6), *«у них там, мов шрами по шкірі, проходять зимові Карпати»* (а, с. 9), *«гострі метафори твоїх ключиць»* (а, с. 18), *«читати родимки і хребці кольору олова в молоці»* (а, с. 18).

5. Місто та міське життя

Терміни, які номінують життя у великому місті, його атмосферу, проблеми. У поезії Жадана можна відшукати багато лексики, пов'язаної з міським оточенням, вулицями, будівлями, людьми тощо. У поезії фігурують назви будівель і їх частин, такі як «сцена», «мартени», «церква», «завіса», «вікна», «школи», «дім», «будинок», «шибки», «дахи», «стіна», «житло», «виноградник», «крамниці», «госпіталі», «в'язниці», «кораблі», а також назви місць, часу, способу дії: «на площі», «на бійні», «міст», «вулиця», «цівка», «на поля», «в натовпах», «на зламі», «на шві», «рів», «з глибини». Ці лексеми допомагають активізувати уяву читача, створюючи ефект просторової локальності різних предметів під час сприймання художнього тексту: *«Уявляю, як це бачать птахи: чорну гілку ріки і зимові дахи, і розгублених перехожих на хіднику»* (а, с. 6), *«На депо за станцією»* (а, с. 6), *«бібліотека з іншого боку ріки»*(а, с. 6), *«на Різдво ми виходимо із будинків»* (а, с. 8), *«в місті тепер стільки радості і тривоги»* (а, с. 8), *«для тебе вивантажують з кораблів»* [а, с. 106], *«там, де олія тяжіє в тюрмах»* (а, с. 106).

6. Назви професій, осіб за родом занять

У поезії також представлені назви професій, осіб за родом занять, станом дії та віком, такі як «варта», «тесля», «підліток», «подорожній», «перекупки», «хлопчик», «різники», «біженці», «прочани», «пастухи», «громадяни», «особи», «пастухи», «порадник», «мисливці», «вороги», «бідак», допомагають автору вводити у поетичний світ різних персонажів з різними

характеристиками: *«Вона одна тебе любить, тесле, в цілому світі – вона одна»* (а, с. 22), *«уві сні розмовляють місіонери»* (а, с. 24), *«нічні коханки і мисливці»* (а, с. 122), *«і якщо хто й прийде на ваші поминки – це друзі та вороги»* (а, с. 92).

7. Архаїчна лексика

У окремих віршах Жадана можна знайти відсилання до історичних подій, фольклору, традицій, що додає їм глибину та насиченість: *«це ось наша мова таємна»* (а, с. 8), *«проводжаємо свого царя на захід»* (а, с. 8), *«чого варті їхні знання про спасіння без нас»* (а, с. 8), *«Я думаю, так Ісус ніс на собі хреста»* (а, с. 73).

Отже, лексична структура поетичного мовлення Жадана представлена різноманітними тематичними групами, що відтворюють його унікальний поетичний стиль. Основні тематичні групи включають: назви явищ природи, де поет часто використовує природні образи (світло, вітер, хмари, небо, ріка, зірки тощо) з метафоричним характером для відтворення внутрішнього світу персонажів та живописних картин природи; фітоніми та зооніми, які символізують різні аспекти життя й людських почуттів; назви родинних стосунків (матір, син, дитина, жона), що надають віршам ліричності й сакральності; назви органів та частин людського тіла (серце, подих, голова, плечі), які використовуються як художні деталі; лексику міста та міського життя, яка створює ефект просторової локальності і зображує атмосферу міського життя; назви професій та осіб за родом занять (тесля, подорожній, пастухи), що вводять у поетичний світ різних персонажів; архаїчну лексику, яка додає глибини та насиченості через відсилання до історичних подій, фольклору і традицій. Кожна група лексики виконує свою функцію, збагачуючи зміст і структуру поетичних творів.

2.5. Абстрактна лексика в поезії С.Жадана

У поезії Сергія Жадана назви абстрактних понять, такі як «нагода», «маска», «химери», «любов», «світ», «мова», «канали», «слова», «утома», «мета», «самота», «ніжність», «чутки», «сни», «потойбіччя», «стиглість», «тепло», «щедрість», «знання», «тягар», «смуток», «життя», «радість», «закоханість», «бажання», «шепіт», «жага», «кордони», «відданість», «пересуди», «обмови», «основи», «політика», «прозоріння», «страхи», «пам'ять», «звичай», «передбачення», «розуміння», «світобудова», «чудеса», «зло», «радощі», «жалі», «сенс», «час», «помилка», є найбільш вживаними.

С.Жадан часто використовує абстрактну лексику у своїх поетичних творах для вираження емоцій, почуттів, понять чи ідей. Поет може експериментувати з мовою, створюючи образи, які викликають емоції й асоціації читача, і які не є безпосередньо виражені. Однак говорячи про емоційну сферу тексту ми більше апелюємо до літературного аналізу, а не лінгвістичного. Тому, цілком очевидно, що варто розглядати абстрактну лексику як лексико-семантичну групу.

У поезії Жадана є віддієслівні іменники зі словотвірним значенням узагальненої дії, які творяться за допомогою суфіксів: *-анн(я), -инн(я), -енн(я), інн(я), -уванн(я)*: *«дивовижне знання, нехитре вміння» (а, с. 11), «Брайль, прочитаний навмання, пальців отримане знання» (а, с. 18), «мово дихання і плачу» (а, с. 19), «лише б вона, згадуючи про моє існування (а, с. 94), «Мені 42. Я не знаю нічого про існування» (а, с. 27).*

Абстрактні слова можуть встановлювати імпліцитні зв'язки (приховані) між різними частинами тексту, тобто те, що не має словесного вираження, але висловлюється й розуміється за допомогою експліцитних засобів вираження. Імпліцитність у поета є потужним інструментом для згортання текстових конструкцій і використання мовних засобів, не змінюючи обсяг інформації, що передається. Поезія Сергія Жадана орієнтована на інтелектуального читача, саме тому імпліцитність виникає через те, що в тексті немає вербальної

(словесної) інформації, яка повинна бути у свідомості реципієнта. Наприклад: *«І в чорних нічліжках вони таємниче, // знаходячи в цьому умовний знак, // вивчають печальні дівочі обличчя // і курять справжній дорослий табак. // І в їхній чіпкій повільній розмові, // в їхніх жорстоких дитячих серцях // стільки злості й стільки любові, // ніби спокою у мерцях (а, с. 126).*

У своїй поетичній творчості Сергій Жадан найчастіше використовує абстрактні лексеми, виражені іменниками, зокрема: *«Радість — це те, що дається з боєм. // Ні краплі смутку, ні краплі сумніву. // І я колись стану простим китобоем, // і запишусь на норвезьку посудину (а, с. 129).*

Зауважимо, що відбір абстрактної лексики в поетичних текстах залежить від мети висловлювання автора. Залежить вона і від того, яка мовна функція реалізується. У поезії С.Жадана використовуються семантичні групи абстрактних слів, які демонструють світоглядні настанови самого митця.

До абстрактних номінацій, які поет вживає в поезії належать поняття, що відображають морально-етичні цінності. Частина абстрактів указує на стосунки між людьми, а також – почуття й емоції: *любов, кохання, розлука, дружба, зрада, гнів, непорозуміння, відданість, злість, ніжність тощо.*

Залежно від ситуації це абстрактне слово часто має кілька значень або тлумачень. Наприклад, «любов» може охоплювати різні емоції, соціальні та психологічні аспекти. Наведемо кілька прикладів: *«Любов варта всього – // варта болю твого, // варта твоїх розлук, // варта відрази й мук, // псячого злого виття, // шаленства та милосердь. // Варта навіть життя. // Не кажучи вже про смерть» (а, с. 67); «Люби своє ремесло, люби» (а, с. 45); «Що таке любов? // Любов – це щеня» (а, с. 44).*

Такі лексичні одиниці як, наприклад, «любов», «вірність», «відданість» («зважувались на відданість і любов» (а, с. 35), «Доки тебе тримається віра») вказують на позитивні емоції. Опозиційну мікрогрупу в межах лексико-семантичної групи утворюють лексеми з домінантною одиницею: *лють, гнів, злість, пересуд тощо: «не боячись пересудів і обмов» (а, с. 5).*

Найчастіше в поетичному просторі Жадана номінації, які демонструють позитивну й негативну конотацію вступають у антонімічні пари: «в душі – розлука і ніжність» (а, с. 63). Наведені слова, безсумнівно, відрізняються за ступенем абстрагованості. Тісні зв'язки між різними семантичними елементами, взаємодією з ключовими образами та композиційною роллю створюють рівень узагальнення в поетичному тексті.

Отже, абстрактна лексика у поезії Жадана формує лексико-семантичну групу, яка включає віддієслівні іменники, утворені за допомогою суфіксів -анн(я), -инн(я), -енн(я) тощо. Ці слова допомагають встановлювати імпліцитні зв'язки між частинами тексту, передаючи приховані значення через експліцитні засоби вираження. Жадан використовує абстрактні слова для створення імпліцитних значень, що сприяє згортанню текстових конструкцій без втрати інформаційного навантаження. Ці слова можуть відображати морально-етичні цінності, стосунки між людьми, почуття та емоції.

Вибір абстрактної лексики в поезії залежить від мети висловлювання автора та мовної функції, яку він реалізує. Абстрактні номінації часто мають кілька значень, які варіюються залежно від контексту.

Висновки до другого розділу

Дослідивши лексико-семантичний склад поезії Сергія Жадана, ми дійшли висновків щодо важливості розгляду й розмежування лексики за тематичним показником. Вивчення тематичних груп лексики у творчості письменника дозволяє виявити семантичні особливості й індивідуальний поетичний стиль. С.Жадан використовує різноманітні тематичні групи, що відтворюють як природу, родинні стосунки, органи людини, міське життя, так і архаїчну лексику й абстрактні поняття. Ця мінливість тематичних груп відображає багатогранність поетичного світу Сергія Жадана й дозволяє йому ефективно висловлювати свої ідеї й емоції у своїх творах.

Важливим елементом поезії Сергія Жадана є використання антонімів та синонімів, які створюють контрастність та градацію смислів, поглиблюючи розуміння твору. Він використовує антоніми для підкреслення динаміки та руху. Синоніми допомагають у виразній передачі змісту та поглибленні асоціативно-сислового поля тексту. Крім того, Жадан використовує антоніми для відтворення якісних протилежностей з різними щодо міри або інтенсивності проміжними ступенями вияву. Сергій Жадан у своїй поезії вдається до антонімічних опозицій, що набувають значення лише в певних контекстах, що додає його творчості унікальності. Автор активно експериментує з мовою, поєднуючи несподівані семантичні поля та створюючи нові образи.

У поезії Сергія Жадана можна спостерігати, як нейтральні лексичні одиниці у спеціально організованому контексті набувають оцінного забарвлення. Засоби створення образності, такі як епітети, порівняння, метафори, грають важливу роль у цьому процесі. Вони допомагають увиразнити оцінку, передати суб'єктивне сприйняття фрагментів навколишнього середовища. Індивідуально-авторське моделювання картини світу в поезії Сергія Жадана простежується у семантизації епітетів, які виражають художнє означення й надають образну характеристику предмета, явищу або особі.

Також у поетичних текстах Сергія Жадана активно представлені метафори. Метафори додають поезії образності, дозволяючи читачеві уявити абстрактні поняття.

РОЗДІЛ III. ФОНОСЕМАНТИЧНА СПЕЦИФІКА ПОЕТИЧНИХ ТЕКСТІВ СЕРГІЯ ЖАДАНА

3.1. Особливості фонетичних та лексичних засобів у поетичному мовленні (фоносемантичний аспект)

Поезія – це художньо-образна словесна творчість, у якій мовні одиниці різних рівнів використовуються з естетичною, оцінною чи евокативною (знаково-символічною) метою, окрім або замість самої денотації. Метафоризація чи метонімізація поезії створює нові семантичні зв'язки між мовними одиницями.

Оскільки поети використовують широкий спектр лексичних і фонетичних мовних засобів, мова поезії є досить широким полем для досліджень. У праці «Із секретів поетичної майстерності» І.Франко наголошує на тому, що звук здатен передавати настрої, які відгукуються в душі слухачів: «...кожне має дане значення і більшість їх викликає в уяві певні конкретні образи, не надається до малювання таких настроїв, а коли й пробує робити це, то мусить уживати різних способів» [73, с. 86].

Сприймання того чи того поетичного твору, значною мірою, залежить від організації матеріалу, влучності використання мовних засобів. Це сприяє приверненню особливої уваги дослідників до питання звукової організації поезії.

Сприймання звукової «оболонки» є дещо автоматизованим. Зазвичай, слухач або читач сприймає лише зміст висловлювання. Проте інколи звукове оформлення дійсно відіграє велику роль для реципієнта. Одним із таких випадків є поетичний твір, у якому структура відіграє одну із головних ролей у творенні емоційного забарвлення. Таким чином, звук у поетичному тексті (у його стилістичній функції) не відокремлюється від смислової виразності. Послідовність певних звуків може формувати у свідомості людини асоціації з певним змістом, які у творі є одним із основних образних складників.

Організація звукового повтору в поетичних текстах є одним із факторів формування емоційності й експресивності забарвлення, що слугує засобом впливу на реципієнта. У поетичних творах можемо виокремити такі засоби організації звукового повтору, як *алітерація, асонанс, звуковий паралелізм, анафора, епіфора, зіткнення, рима, кільце*; також важливими є *звуконаслідування* та інші форми *звукопису*. Стилістичний потенціал цих засобів допомагає розкрити зміст тексту внаслідок функцій, що ті виконують: емоційно-оцінну, ритміко-інтонаційну, описову, імплікативну та ін.

За умови насичення звуковими повторами досягається певна емоційність (занепокоєння чи піднесеність настрою, заспокоєння чи відчуття страху тощо). Результатом такого підсилення може слугувати виникнення додаткового асоціативно-ілюзійного образу. За умови гармонійного поєднання цих образів формується об'ємна виразність тексту, він набуває додаткової експресії й емоційності, що активізує процес сприйняття.

У сучасній лінгвостилістиці досліджується взаємозв'язок звуків у слові та його прямого значення. Такі дослідження рухаються у двох основних напрямках: 1) вивчення асоціацій між звучанням і значенням на матеріалі творчості визначних поетів; 2) встановлення психологічних відповідностей між звучанням і значенням поетичного тексту. Таким чином, сприйняття поетичного твору як єдності форми й змісту визначається його звуковою організацією. Це підтверджується семантизацією звуків, яка сприяє декодуванню змісту твору. У зв'язку з цим пошук асоціативно-змістового звучання та виявлення значення звукової тканини тексту є дуже важливим для розуміння поетичного твору.

Проте, як зауважує М.Кабиш у своїй дисертаційній роботі «Звукопис в українській поезії першої половини ХХ століття: семантика, функції», попри велику кількість монографічних робіт, присвячених окремим проблемам фоностилістики й особливостям використання певних способів звукопису в художній творчості, у наукових дослідженнях українських вчених недостатньо приділено уваги дослідженню звукової організації поетичного тексту [22, с. 24].

Дослідниця також зазначає, що «сучасна теоретична і практична стилістика акцентує не так на формальних засобах організації мови поезії, як на показових семантичних процесах, динаміці національної поетики (рухливість образної структури слів-понять, розширення традиційних і встановлення нових асоціативно-образних зв'язків, актуалізація виразових засобів усіх мовних рівнів)» [22, с. 24–25].

Поодинокі звуки, відокремлені один від одного, не мають емоційного або експресивного відтінку. Проте, коли поєднуються в певній послідовності, вони можуть набувати стилістичного потенціалу й передавати чуттєво-емоційний стан автора чи мовця. Вчені називають цей зв'язок між звуками й поняттями звуковим символізмом або фоносемантикою. Фоносемантика розглядає звук як мотивований мовно-мовленнєвий знак.

Звуковий повтор і групування фонем є досить поширеними стилістичними способами, які використовуються для реалізації звукового символізму в художніх текстах. Звуковий повтор визначається як фонетичне явище, яке також є частиною семантичної організації художнього дискурсу. Він є закономірним повторенням окремих фонетичних елементів у певному контексті й виконує композиційні, експресивні й образотворчі функції [48, с. 137–138].

Композиційно-звукова організація тексту передбачає свідомий вибір фонетичних засобів й їх поєднання з опертям на звукоасоціативні зв'язки. Це створює певні фоносемантичні образи, які відображають авторську концепцію й ідейний зміст твору. Фоностилістика використовує велику кількість фонетичних фігур для створення звукових образів, які експлікуються композиційним розподілом звукових повторів у контексті, їх синтагматичним групуванням і звуковими асоціаціями, які виникають у результаті. Такі фонетичні ресурси, як алітерація, асонанс, монофонічний і поліфонічний повтор, анафора, епіфора, звуковий паралелізм, метафонія, тавтограма, звуконаслідування, логогриф, паронімічна атракція й ліпограма, є предметом обговорення в пропонованій статті.

Окрім описаних фонетичних фігур у фоносемантичних студіях виділяють й інші. Згідно з М.Кабиш звукотропи є одиницями, які виявляються через звуконаслідувальні, звукозображальні й звукосимволічні комплекси, вони допомагають створювати образність у поезії, включаючи звукові метафори, звукові антитези, звукові порівняння й звуковий плеоназм [22, с. 17]. Звуконаслідувальні, алітераційні (засновані на явищі алітерації) і звукосимволічні епітети є кількома різновидами звукозображальних епітетів, що були виявлені в наукових дослідженнях [65, с. 101].

1. Алітерація – «стилістичний прийом, який полягає в повторенні однорідних приголосних задля підвищення інтонаційної виразності вірша, для емоційного поглиблення його смислового зв'язку» [33, с. 367].

2. Асонанс – повторення, співзвуччя однакових або схожих за вимовою голосних звуків у реченні, строфі з метою нагнітання фонічного забарвлення, пов'язаного зі змістом; поєднуючись з іншим сенсорним каналом – слуховим, надає тексту фіоритурності (звукової окраси) [57, с. 34].

3. Анафора – початковий (ініціальний) повтор однакових звуків на початку слів, рядків, строф [42, с. 33].

4. Епіфора – повтор однакових звуків наприкінці суміжних віршованих рядків, строф, речень, абзаців тощо [42, с. 33].

5. Звуковий стик (епанафора) – «зіткнення однакових звуків наприкінці одних слів, рядків і на початку наступних» [42, с. 33].

6. Звукове кільце (анепіфора) – повтор однакових звуків на початку одних слів, рядків і наприкінці наступних” [42, с. 34].

7. Звуковий паралелізм (повтор звукосполук) – різновид поліфонічного повтору, суть якого полягає в симетричному розташуванні близькозвучних елементів при побудові фраз, віршованих рядків тощо [48, с. 137–138].

8. Еквіфонія (метафонія) – фігура прямого звукового паралелізму, котра структурно складається мінімум із двох повторюваних звукосполук й

може розширюватися за обсягом від складу до кореня чи його частини [48, с. 137–138].

9. Метафонія – фігура оберненого звукового паралелізму; це інверсований повтор звукосполук, функційне призначення якого полягає в порушенні одноманітності звукового ряду і створенні ефекту активного ритмічного й семантичного перевтілення співвідносних відрізків мовлення. Структурно найчастіше трапляються дво- або трикомпонентні інверсовані звукосполуки. Еквіфонічні та метафонічні звукоповтори є джерелом різнорідних звукових асоціацій і виявляють значні текстотвірні властивості [65, с. 91–98].

10. Тавтограма – звукозображальний прийом, який базується на використанні одного звука, що виконує звукосимволічну функцію. Найчастіше це приголосні фонемі, тому такі твори називаються моноалітеративні. Види тавтограм: суцільні/фрагментарні, горизонтальні/вертикальні [48, с. 137–138].

11. Звуконаслідування (ономатопея) – «явище із закономірним недовільним фонетично вмотивованим зв'язком між фонемами слова й звуковою (акустичною) ознакою денотата, що лежить в основі номінації» [41, с. 5]; або ж прийом умовного відтворення засобами мови позамовних звукових явищ – звуків природи, техніки, криків тварин тощо з метою досягнення акустичного ефекту при зображенні певних явищ [33, с. 367].

12. Логогриф – стилістична фігура, утворена на акустико-артикуляторних властивостях звуків, що нагадує словомереживо, у якому фонетичні й морфемні редуції чи протези (усічення звуків, складів або додавання) спричинюють семантичну метаморфозу: слова набувають щораз іншого значення, створюючи пластичний звуковий образ [42, с. 34].

13. Паронімічна атракція – явище звукових повторів із метою поетичної семантизації слів, зіставлених на основі глибокої звукової подібності [33, с. 367]. У деяких наукових працях це поняття використовують на позначення низки способів, які актуалізують смислову подібність між образами

за допомогою фонетичного повтору; включає асонанс, алітерацію, артикуляційно-асоціативний повтор [48, с. 137–138].

14. Ліпограма – стилістичний прийом, суть якого полягає у свідомому уникненні вживання певного звука, втілення смислового мотиву за допомогою обмеженої кількості звуків [65, с. 106].

Фоносемантика у поезії може бути дуже ефективним засобом передачі емоцій та образів, який доповнює лексико-семантичний склад тексту.

Отже, поетичний твір є складною системою, де всі рівні та елементи взаємопов'язані та взаємозумовлені, і вони організовані для вираження авторської інтенції. Звук у поетичному тексті не відокремлюється від смислової виразності, а послідовність певних звуків може створювати асоціації зі змістом, що є ключовими образними складниками. Звуковий повтор у поезії, янаприклад, алітерація, асонанс, звуковий паралелізм, анафора, епіфора, рима, та звуконаслідування, формує емоційність і експресивність тексту.

У фоносемантиці розглядається звук як мовний знак, що передає чуттєво-емоційний стан. Композиційно-звукова організація тексту полягає у свідомому виборі та поєднанні фонетичних засобів з опертям на звукоасоціативні зв'язки, що створює фоносемантичні образи, формуючи авторську концепцію й ідейний зміст твору. Згідно з М.Кабиш, звукотропи через звуконаслідувальні, звукообразжальні та звукосимволічні комплекси допомагають створювати образність у поезії, включаючи звукові метафори, антитези, порівняння й плеоназм. У поезії фоносемантика є ефективним засобом передачі емоцій та образів, що доповнює лексико-семантичний склад тексту.

3.2. Фоносемантика голосних у поетичних текстах С.Жадана

Голосні фонемі грають ключову роль у форматуванні звукової системи української мови, впливаючи на вимову, акцентуацію та ритміку мови. Вони відповідають за звучання слів, їхню мелодійність й інтонаційну структуру. Завдяки своєму різноманіттю голосні фонемі сприяють створенню характерного для української мови фонетичного малюнку.

Дослідження специфіки використання голосних фонем у поетичній творчості Сергія Жадана пропонуємо почати із аналізу твору «Добре, добре, знищуй листи...». Музичному інтонуванню твору сприяє велика кількість «широких» голосних. Наприклад, фонема /a/ трапляється в тексті 86 разів, що становить 22% від загальної кількості вжитих голосних.

За В.Левицьким, голосна /a/ наділена такими характеристиками, як «велика» та «темна». Апелюючи до тексту, можна знайти підтвердження того, що /a/ збільшує інтонаційну напругу за рахунок розширення мовного апарату, а отже, можна підтвердити зазначену дослідником характеристику «велика»: *«Стирай адреси та імена, // ти й далі лишаєшся така одна, // таких як ти важко знайти...» (e).*

Також простежимо функціонування голосних фонем на прикладах інших віршів із збірки С.Жадана «Життя Марії»: *«Наші діти, Маріє, ростуть, ніби трава: // чорні робочі долоні, стрижена голова, // зранку стоять на зупинках, неприкаяні, як пірати — // тимчасова адреса, країна напівжива» (b).* У прикладі, вагома роль надається фонемі /o/, яка, за В. Левицьким (дослідження описані в теоретичній частині), визначається як «холодна». Німецький психолог К. Штрумпф асоціює її з білим кольором, що повністю збігається з результатами дослідження М.Шастена, адже 42,22% опитаних визначили, що /o/ асоціюється із чимось світлим, а 31,5% – із жовтим. Отже, можемо говорити про певні розходження стосовно фонемі /o/, адже з одного боку вона є «нейтральною» й «холодною», а з іншого – жовтою, а отже, «теплою». Посилаючись на приклади із творчості С.Жадана, один із яких зазначений вище,

можемо підтвердити ці твердження, адже у віршах письменника спостерігаємо певну стійкість, яка досягається за допомогою використання фонеми /o/.

Варто зазначити, що численне використання фонем /a/ разом із фонемою /o/ утворює своєрідний тандем, який спонукає вірити у те, що пише автор, наділяє твори серйозністю та величністю. Наприклад: «*Пливи, рибо, пливи – // ось твої острови, // ось твоя трава, // ось твоя стернова...*» (а, с. 66). У цьому вірші С.Жадан найбільше послуговується використанням фонем /a/ й /o/, які, за Л.Бельмондом, виокремлюються як найголовніші серед голосних фонем української мови. Кількість використаної фонем /a/ налічує 64 рази, що становить 25% від загальної кількості використаних голосних, /o/ – 62 рази (24%). Таким чином, відсоток вживання дорівнює 49%, що слугує джерелом ритмізації майже для половини твору. За В.Левицьким, вони характеризуються найбільшою твердістю, порівняно з іншими голосними звуками української мови. Це надає серйозного настрою твору. Можемо вважати, що в цьому випадку фонема /a/ відповідає за емоційність, а фонема /o/ – за серйозність спрямування думок.

Підтвердженням вищезазначеної гіпотези слугують й інші твори С.Жадана. Наприклад, у вірші «Перші дні листопада» серед голосних фонем рекордсменами знову стають /o/ й /a/. Фонема /o/ налічується 107 разів (майже 22%), /a/ – 99 (20%). Варто зауважити про вже знайомий нам мотив твердості й серйозності, який С.Жадан покладає у свої слова (за класифікацією В.Левицького): «*Перші дні листопада./ Вона спить у порожній кімнаті, в чужому ліжку./ А він думає: чуже місто, чужа кімната — // як я її тут залишу?*»(e).

Варто також зазначити про широкий спектр використання цих голосних. У наступному вірші «А зараз я розповім тобі, як зустрічався з дияволом» С.Жадан торкається божественної тематики, проте це не заважає йому відійти від роботи двох найбільш використовуваних голосних. Звернення до діви Марії постає провідним мотивом даного твору. Розповідь про зустріч із нечистою силою супроводжується широким використанням голосних фонем /o/ та /a/.

Перша з зазначених – /о/ трапляється 140 разів (майже 26%), /а/ дещо менше – 120 разів (22%), проте це не зміщує її з лідерських позицій. Знову ж таки ці дві фонemi становлять майже половину від загальної кількості використаних голосних у зазначеному творі. Таким чином, забезпечується серйозність висловлюваного й емоційність: *«А зараз я розповім тобі, як зустрічався з дияволом . // Диявол, Маріє, керується єдиним правилом — // він вводить тобі під шкіру мед і олово, // він пришиває тобі до тіла своє серце й голову..»(b).*

На прикладі вірша С.Жадана «Добре, добре, знищуй листи...» пропоную схарактеризувати фоносемантичний потенціал голосної /и/. За класифікацією В.Левицького вона посідає лідерську позицію серед «швидких». Її використання у тексті налічуємо 72 рази, це 19% від загальної кількості голосних. Текст відрізняється особливою філософічністю. Така особливість, у свою чергу, досягається за допомогою використання фонemi /и/: *«Добре, добре, знищуй листи, // стирай номери, пали мости,/ просто стирай, просто громи /,/ ми вдосталь мали цієї зими./ Знищуй коди, знищуй замки...»(b).*

Німецький філософ К. Штрumpf зазначає, що /и/ є одним із найтемніших звуків. У цьому випадку він поступається лише фонemi /у/. Дане твердження підкріплюється дослідженнями американського лінгвіста С.Ньюмена, у експерименті якого 32,5% опитаних зазначили свою асоціацію /и/ з коричневим кольором. Отже, можемо зазначити, що в цьому випадку класифікації доволі подібні одна до одної.

Вважаємо, що /и/ виконує роль розширення словникового діапазону й створює певні акцентносії у творах С.Жадана. Це можна простежити на прикладі іншого вірша митця «Вересень 14-го»: *«І скільки б ми не співали до нього, // скільки б не кликали до гурту, // якими б голосами не витягували його з темноти, // нам із ним уже ніколи не співати разом, // втрачений голос болить, як відрізана фаланга» (e).*

Голосна /у/ є менш вживаною у творах Жадана: *«І кожному, хто потрапив туди, // хто, зрештою, не потонує, // вдосталь буде хліба й води, // цукру і тютюну», «Третій день крізь сутінь масну. // Третій день без спочинку*

і сну. // Я звук до піску і до холоду звук, // і в торбі у мене – вино і часник. // А під сукно, мов під листя смерек, // Зарито афганський крек» (е). У дослідженнях В.Левицького, /у/ асоціюється із чимось неприємним і сильним, за К.Штрumpfом – із найтемнішим кольором, а 42,8% опитаних за спостереженням С.Ньюмена проголосували за синій колір. Таким чином, можемо зазначити, що у творчості С.Жадана фонема /у/ надає поезіям глибини й серйозного тону.

На протиполог темній фонемі /у/, за дослідженням німецького психолога й філософа К.Штрumpfа, постає світла фонема /і/ (найсвітліша із усіх голосних). В.Левицький також наділяє цей звук чи не найтендітнішими рисами: «малий», «приємний», «повільний», «теплий», «слабкий», «світлий»... Було б логічно, якщо б фонема /і/ асоціювалася з білим кольором. Проте, у цьому випадку, звертаючи увагу на статистику опитаних за дослідженням С.Ньюмена, приголомшлива кількість опитуваних 78,25% обрала синій колір. Досить несподівано, особливо враховуючи зв'язок із /у/, яка наділена зовсім протилежними рисами.

Використання фонемі /і/ можна простежити на прикладі твору С.Жадана «Цілий місяць вони стояли при цій ріці». Також цікавим постає він для аналізу, адже порівняно з попередніми розглянутими творами, він має нейтральну конотацію. У вірші «Цілий місяць вони стояли при цій ріці» лідерські позиції належать фонемам /а/ (118 разів – 22%), /і/ (98 разів – майже 19%) та /о/ (96 разів – 18%). Як ми вже встигли помітити, великого значення набуває /і/, яка за кількістю вживань перевищує одну з найчастотніших фонем /о/. «Цілий місяць вони стояли при цій ріці. // Цілий місяць ріка була нерухома й близька. // Не можна було палити вогонь, і мовчали курці. // І з цього боку стояли війська. // І з того боку теж – стояли війська» (е). У прикладі фонема /і/ набуває позитивної конотації.

Фонема /е/ найменш продуктивна в поезії С.Жадана, проте не варто оминати її у аналізі. На прикладі твору «Добре, добре, знищуй листи» можна простежити її використання: «Тому краще знищуй, краще пали, // неважливо

хто, неважливо коли, // неважливо навіщо, неважливо з ким. // В тебе попереду ще стільки зим.» (e). В. Левицький зазначає, що фонема /e/ наділена такими рисами, як «слабкість», «світло» і «холод». Кольоровий експеримент наших дослідників показав, що цей звук асоціюється із зеленим кольором (за С.Ньюменом та К.Штрумпфом) і жовтим (за К.Штрумпфом). У творах С.Жадана ми простежуємо використання фонем /e/ як акцентоносія, що надає поезіям певної наказовості й дещо негативної семантики.

3.3. Фоносемантика приголосних у поетичних текстах С.Жадана

Використання приголосних фонем у творчості С.Жадана пропонуємо розглянути на прикладі кількох конкретних творів. У вірші «Добре, добре, знищуй листи...» найбільш вживаними виявилися фонем /т/ (57 вживань – 11% від загальної кількості приголосних), /л/ та /с/ (по 45 вживань – майже по 9%), /р/ (44 вживання – 8%) та /н/ (41 вживання – 8%). Щодо найменш уживаних, то такими стали /г/ та /х/ (по 9 вживань), /ж/ (8 вживань) /ц/ (5 вживань), /ч/ (4 вживання), а фонем /ф/ та /г/ зовсім відсутні. Їх частота вживання склала менше 2%.

Пропонуємо розглянути уривок із вищезазначеного вірша задля простеження тенденції використання приголосних: «*Добре, добре, знищуй листи, // стирай номери, пали мости, // просто стирай, просто громи, // ми вдосталь мали цієї зими. // Знищуй коди, знищуй замки, // теплі промені серед ріки,/ знищуй підозри, знищуй сміх, // довіра сходила на нас усіх,/ тому знищуй те, що дісталось тобі,/те, що вигадалося в боротьбі, // те, що втратилося без жалю, // те, що я і дотепер люблю*» (b). Із перших рядків простежуємо використання зімкнено-проривних [д] і [б] й вібранта [р], які насичують слова яскравістю й емоційністю, а саме: твердістю, впевненістю й вібраціями (фонема /р/). Подальша частотність свистячого [с] і глухого зімкнено-проривного [т] створює ефект свисту й вибуху, за рахунок чого вірш є динамічним й емоційним.

Дещо схожа ситуація з використанням приголосних у іншому творі С.Жадана «Пливи, рибо, пливи...». Автор послуговується використанням фонем /т/ (76 разів – 12 %) та /н/ (74 рази – 12%) найбільше. Наздоганяють їх /с/ (50 разів – 8%), /в/ (48 разів – 8%), /р/ (47 разів – 8%). Найменше нараховуємо /ж/ (9 разів – 1%), /й/ (8 разів – 1%), /ц/ (4 рази – менше 1%), а фонemi /ф/ та /г/ – зовсім відсутні. У цьому випадку, помічаємо дещо розбіжності з традиційною класифікацією приголосних української мови. За нею, фонема /й/ є одною з найчастотніших, проте С. Жадан її майже уникає у творі «Перші дні листопада». Таким чином, можемо говорити про особливості авторського стилю й не підпорядкованість традиційності української мови: «Пливи, рибо, пливи – // ось **твої** острови, // ось **твоя** трава, // ось **твоя** стернова: // **править** **твій** маршрут, // **шиє** **тобі** парашут, // **пасе** **тебе** в глибині/ при своєму **стерні**» (а, с. 66).

У вірші «А зараз я розповім тобі, як зустрічався з дияволом» С.Жадан найбільше використовує такі фонemi: /в/ (79 разів – 11%), /н/ (72 рази – 10%), /р/ (62 рази – 9%) та /т/ (також 62 рази – 9%). Дещо менш вживаними, проте доволі частотними виявилися /с/ (49 разів – 7%), /л/ (48 разів – 7%), /м/ (46 разів – 6%). Можемо помітити, що автор послуговується великою кількістю сонорних у своїх творах. Це відображається в мелодійності й милозвучності того чи того творіння митця. Найменш вживаними стали фонemi /щч/ (8 разів – 1%), /х/ (7 разів – 1%) та /ф/ (вжита лише 1 раз – менше 1%), /г/ – відсутня: «А зараз я **розповім** **тобі**, як **зустрічався** з дияволом. // **Диявол**, **Маріє**, **керується** **єдиним** **правилом** — // **він** **вводить** **тобі** під шкіру мед і олово, // **він** **пришиває** **тобі** до **тіла** своє **серце** й **голову**. // **Ходи** **тепер** з його **головою**, **дивися** його **очима**, // **Лови** **тепер** **сонце** в **небі**, **думай**, у чому **причина**. // **Все** **одно** **нічого** **не** **зрозумієш**, **нічого** **не** **упіймаєш**. // **Залишишся** з **тим**, у що **віриш**, **себто**, із **тим**, що **маєш**» (b).

Схожі результати спостерігаємо у творі «Цілий місяць стояли вони при цій ріці». Фонemi /в/ та /р/ мають лідерські позиції серед використаних приголосних фонем і вживаються по 68 разів, що становить по 10% на кожен із

загальної кількості використаних приголосних звуків. Можемо зауважити, що в цьому випадку тематика вірша не вплинула на тенденції С.Жадана, адже сенс автор передає за допомогою тих самих приголосних. Трохи менше за кількістю вживаються фонemi /с/ (55 разів – 8%), /н/ (53 рази – майже 8%), /т/ (48 разів – 7%), /л/ (44 рази – 6%). Маловживаними виявилися /ж/ (7 разів – 1%), /ш/ та /шч/ (по 4 рази – менше 1%), а /ф/ та /г/ знову не були використані: *«Цілий місяць вони стояли при цій ріці. // Цілий місяць ріка була нерухома й близька. // Не можна було палити вогонь, і мовчали курці. // І з цього боку стояли війська. // І з того боку теж – стояли війська» (e).*

Для того, щоб зробити певні висновки пропонуємо розглянути ще один вірш під назвою «Вересень 14-го». Серед приголосних, найчастотнішою виявилася /н/, яка була вжитий аж 96 разів (16%). Це перший випадок серед проаналізованих творів, коли вона досить добре обігнала за кількістю вживань /с/ (73 рази – 12%), /т/ (69 разів – майже 12%) та /в/ (55 разів – 9%). На третьому місці за частотою вживання опинилися /р/ (47 разів – майже 8%), /л/ (46 разів – майже 8%), /м/ (46 разів – майже 8%) та /п/ (43 рази – 7%): *«Школа міліції. Вересень 14-го. // Всі сидять під стіною, в затінку, // який не прострілюється снайпером. // Кришена цегла, консервні банки, наповнені літнім дощем. // За брамою школи квартали, // з яких намагається вибратись літо» (e).*

Враховуючи вищезазначені аналізи, спостерігаємо, що С.Жадан тяжіє до використання сонорних у своїх віршах. Це сприяє мелодійності й милозвучності його творів. Інколи одними з найуживаніших постають глухі приголосні, наприклад /т/ та /с/ у проаналізованих вище поезіях. Проте, це не суперечить розумінню та легкому сприйняттю інформації, яку намагається передати автор читачу.

Доказом цього слугує коефіцієнт прозорості його віршів. У своїх дослідженнях митець визначив, що середній показник поезій українській мові становить 0,75%. Наприклад, у творі «Перші дні листопада» цей показник досягає 0,82%. На 594 приголосних припадає аж 489 голосних. Варто зауважити, що незважаючи на дуже глибокий зміст даного вірша, автор не

покупився на його емоційність, яку забезпечив використанням такої кількості голосних: *«Перші дні листопада. // Вона спить у порожній кімнаті, в чужому ліжку. // А він думає: чуже місто, чужа кімната — // як я її тут залишу? / Третя по обіді. // Суха осінь. // Посиджу, доки вона спить, заговорюючи постійно. // Світло таке легке. // Вона четвертий день у дорозі. // Хай їй хоча би тут буде спокійно.»*

Найменшим показником коефіцієнту прозорості із проаналізованих творів відзначається вірш «Добре, добре, знищуй листи...», де він склав 0,74%, що є також досить високим показником. С.Жадан використав 503 приголосні та 376 голосні фонемі. А отже, можемо зробити висновок про мелодійність та милозвучність твору, що, безпосередньо, має вплив на його сприймання аудиторією: *«Добре, добре, знищуй листи, // стирай номери, пали мости, // просто стирай, просто громи, // ми вдосталь мали цієї зими. // Знищуй коди, знищуй замки, // теплі промені серед ріки, // знищуй підозри, знищуй сміх, // довіра сходила на нас усіх, // тому знищуй те, що дісталось тобі, // те, що вигадалося в боротьбі, // те, що втрачено без жалю, // те, що я і дотепер люблю.»* Варто зазначити, що автор уникає збігів приголосних і відкритих складів.

Можемо зауважити що С.Жадан послуговується великою кількістю голосних у своїх творах із метою надання їм ритмізації та милозвучності. Такі високі показники коефіцієнта прозорості надають його віршам легкості та невимушеності сприйняття. Поточні твердження були проаналізовані самостійно та мали теоретичне підґрунтя за рахунок досліджень українського митця В.Левицького, американського лінгвіста С.Ньюмена й німецького психолога К.Штрумпфа. Використання великої кількості «широких» голосних доповнює кількість використаних сонорних приголосних. Таким чином, можемо впевнено говорити про потужне ритмізоване підґрунтя творів С.Жадана для читацької аудиторії.

Висновки до третього розділу

Фоносемантика вважається наукою з достатньо тривалою історією, проте ставлення до неї є неоднозначним. Неодноразово її принципи щодо вмотивованості звукової одиниці та правомірності явища звукосимволізму були піддані сумніву, проте на сучасному етапі розвитку мовознавства ця лінгвістична дисципліна все частіше розглядається вченими крізь призму когнітивістики.

У результаті аналізу фоносемантичного рівня у поетичних творах С.Жадана було досліджено поняття «звукосимволізм», «фоносемантика», розглянуто їх історію становлення та розвитку. Дослідивши поезію Сергія Жадана, вдалося дійти висновків, що автор використовує фонетику з метою увиразнення звучання своїх поетичних творів. За допомогою звуків митець створює певні образи, послуговується повторами голосних або приголосних, щоб створити певне враження у реципієнта. Цей стилістичний прийом, який називають звукописом, використовує звуки для надання твору мелодійності, чіткості та виразності.

Поетична творчість Сергія Жадана відзначається унікальним стилем, який є неповторним у сучасній українській поезії, що привертає увагу багатьох науковців. Дослідження семантики його поезії дозволяє краще зрозуміти, як він використовує мову для передачі ідей та емоцій.

Проаналізувавши фоносемантику поетичних творів митця, можемо зауважити, що С.Жадан використовує велику кількість голосних для надання поезії ритмізації й милозвучності. Доказом цього слугує високий коефіцієнт прозорості проаналізованих творів, що відіграє важливу роль у створенні звукових образів.

Аналіз фоносемантики поетичних творів С.Жадана показує, що автор часто використовує фонему /a/ та /o/ для надання своїм творам серйозності й емоційної виразності. Фонема /a/ може створювати враження величчя, тоді як

фонема /o/ — виразності. Такий підхід допомагає С.Жадану підкреслити інтонаційну напругу та виразність своїх поезій.

Серед різноманіття приголосних звуків у поетичних творах С.Жадана, можна помітити, що автор часто використовує сонорні, чим підсилює мелодійність і милозвучність поезій. Іноді серед найбільш уживаних з'являються глухі приголосні, такі як /т/ та /с/, однак це не перешкоджає розумінню і сприйняттю інформації, яку автор намагається донести до читача.

ВИСНОВКИ

У роботі вдалося зібрати, систематизувати й інтерпретувати зразки поетичного мовлення. Відповідно до цього, було здійснено відбір синтаксичних одиниць для дослідження фоносемантичних та лексико-семантичних особливостей.

Досліджуючи лексико-семантичний склад поезії Сергія Жадана, виявляємо важливість розгляду та розмежування лексики за тематичним показником: назви явищ природи (*«риба стане в заплавах Дінця»* (а, с. 6), *«страшно птахам перелітати ріку»* (а, с. 6); фітолексеми і зоолексеми *«Влітку навіть кімнатні рослини, // Впевнено дивляться у прийдешнє. // Чорні шпаки, як сварливі родини, // З відчаєм обсідають черешні* (а, с. 12); назви родинних стосунків (*«ти ж знаєш сам, що ця дитина твоя»* (а, с. 35); *«старий тесля і юна його жона»* (а, с. 35); назви органів та частин людського тіла (*«гострі метафори твоїх ключиць»* (а, с. 18), *«читати родимки і хребці кольору олова в молоці»* (а, с. 18); місто та міське життя (*«На депо за станцією»* (а, с. 6), *«бібліотека з іншого боку ріки»* (а, с. 6); назви професій, осіб за родом занять (*«уві сні розмовляють місіонери»* (а, с. 24), *«нічні коханки і мисливці»* (а, с. 122); архаїчна лексика (*«проводжаємо свого царя на захід»* (а, с. 8), *«Я думаю, так Ісус ніс на собі хреста»* (а, с. 73).

У своїх творах С.Жадан використовує різноманітні тематичні групи, що транслюють його сприйняття світу й актуальні для сучасності питання. У його творчості трапляються епітети, які виражають почуття й емоції героя (*«народний гнів»* (с, с 15), описують тварин і птахів (*«птахи крикливі»* (с, с. 32), характеризують природні явища й пори року (*«весна неминуча й близька»* (с, с. 12), а також епітети-кольороназви (*«червоні зливи»* (с, с. 8).

Серед метафор найпоширенішими у поезії Жадана є дієслівні, що називають предмети, поняття чи явища через дію (*«вигнання завжди обертається тишею на вустах»* (с, с. 15), а також ті, що переносять

характеристики істот на неістоти («*Бритва тягне на дно, бритва кличе вперед*» (с, с. 42).

Порівняння у його творчості зображені різними граматичними конструкціями, що свідчить про оригінальне сприйняття світу автором. У поезії С.Жадана часто трапляються розгорнуті порівняльні конструкції, які допомагають підкреслити глибокі асоціації між описаними об'єктами, поняттями чи явищами («*ходить, ніби матір Тереза, непевна, як погода осіння*» (а, с. 85), «*наші серця, як підводні міни, стоять в глибині*» (а, с. 75).

Важливим елементом поезії є використання антонімів та синонімів, які створюють контрастність і градацію смислів, поглиблюючи й розуміння твору. Сергій Жадан часто використовує векторні антоніми, особливо ті, що описують рух, процес або дію («*Я встигаю вписати потрібні слова, // І навіть встигаю їх викреслити*» (а, с. 192). Це значно впливає на динаміку його поезії. Найпоширенішими серед них є дієслівні антоніми, які створюють виразний контраст («*Нагадай мені дихати, коли я задихнуся, // Нагадай говорити, коли замовкну*» (а, с. 11).

Поетичний стиль С.Жадана характеризується несподіваними поєднаннями семантичних навантажень слів, що створює нові образи й відображає його індивідуальний підхід до систематизації різнорівневих категорій. Емоційна рефлексія й експресивне навантаження лексичних одиниць («*Його будуть слухати звірі, птахи і вужі, // йому стане любові, щоби завжди стерегти*» (а с. 83), «*Це смерть шукає мої сліди, смерть виводить мене до води*» (а, с. 115) додають глибини й виразності його поезії. Також він вдається до антонімічних опозицій, що набувають значення лише в певних контекстах («*Не знаю, що це – // Образа чи радість; // Була безмежна радість, // Був безкінечний щем, // Був присмак удачі, присмак мороки...*»(b)

Дослідження лексико-семантичних особливостей поетичної мови Сергія Жадана дозволило виділити лексичні основи його творчого світу, виявити характерні методи творення образів і стильові особливості поета. Митець часто використовує образи природи у творах: птахів, риб, собак тощо («*Пливи, рибо,*

пливи» (а, с. 66); *«Його будуть слухати звірі, птахи і вужі, // йому стане любові, щоби завжди стерегти (а с. 83).*

Фоносемантичне дослідження поетичного доробку С.Жадана виявило частотне вживання голосних /о/ та /а/, що знайшло підтвердження у коефіцієнті прозорості його творів (*«Стирай адреси та імена, // ти й далі лишаєшся така одна, // таких як ти важко знайти...» (е); «Пливи, рибо, пливи – // ось твої острови, // ось твоя трава, // ось твоя стернова...» (а, с. 66).*

Система консонантизму поетичних творів С.Жадана, першочергово, представлена сонорними звуками (*«Цілий місяць вони стояли при цій ріці. // Цілий місяць ріка була нерухома й близька. // Не можна було палити вогонь, і мовчали курці. // І з цього боку стояли війська. // І з того боку теж – стояли війська» (е); «Школа міліції. Вересень 14-го. // Всі сидять під стіною, в затінку, // який не прострілюється снайпером. // Кришена цегла, консервні банки, наповнені літнім дощем. // За брамою школи квартали, // з яких намагається вибратись літо» (е).* Рідко трапляються шиплячі.

Дослідження особливостей поетичної мови Сергія Жадана в лексико-семантичному й фоносемантичному аспектах дало змогу увиразнити лексичні й фонетичні домінанти його поезії, виявити індивідуально-стильові риси митця. Поетична творчість С.Жадана належить до літературного надбання, тому аналіз семантики в поезії є важливим у контексті української культури. Перспектива дослідження полягає в поглибленні аналізу лексичних засобів поетичного мовлення митця, виявлення семантичних особливостей, а також у ґрунтовному аналізі фонетичного складу його текстів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Багмут І. Лексико-семантичне поле звуконайменувань у сучасній українській мові. 1986. 246 с.
2. Беценко Т. Закони звукової архітекτονіки художнього тексту. 2014. Вип. 6. С. 155–172.
3. Бойко Н. Вербалізація світу емоцій в українській мові: семантичний аспект. Українське мовознавство. 2009. № 39. С. 26–34. Електронний ресурс: http://www.irbisnbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=Um_2009_39_6.
4. Бойко Н. Українська експресивна лексика: семантичний, лексикографічний і функціональний аспекти: монографія. 2005. 552 с.
5. Бондаренко Л. Порівняння у художньому мовленні Сергія Жадана (на матеріалі збірки «Цитатник»). 2015. Вип. 22. С. 53–55.
6. Бурячок А. Принципи моделювання семантичних полів лексики. 1985. № 4. С. 41–43.
7. Векуа Н. Лексико-семантична система української мови. 2010. С. 177–179. Електронний ресурс: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle>.
8. Вільчинська Т. Лексико-семантичний повтор у мемуаристиці Уласа Самчука: до питання типології. 2015. Вип. 38. С. 99–103.
9. Власова Т. Звукосимволізм: сучасні лінгвістичні дослідження. Наукові записки кафедри слов'янських і германських мов: колективна монографія, редактор-упорядник Т. Недашківська. 2019. С. 296–297.
10. Волянська Ю. Типологія лексико-семантичного повтору в поетичному мовленні кінця ХХ – початку ХХІ століття. Ю. Волянська. 2012. Вип. 42/1. С. 63–68.
11. Галич О., Назарець В., Васильєв Є. Теорія літератури. 2005. 460 с.
12. Ганич І. Словник лінгвістичних термінів. 1985. 360 с.

13. Грищенко П. Ареальне варіювання лексики. 1990. 269 с.
14. Гришко Ю. Оказіональність звукового тла поетичного дискурсу С. Жадана. 2018. Вип. 7. С. 135–139.
15. Грещук В. Територіальні діалекти і мова художньої літератури: типологія зв'язків. 2009. 520 с.
16. Данилюк О. Назви на позначення семени «поле» в системі народної географічної термінології Волині. 1999. № 4–5. С. 41–47.
17. Демченко А. Національний міфосвіт збірки Сергія Жадана «Життя Марії». 2017. 68 с.
18. Дзензелівський Й. Словник специфічної лексики говірок нижнього Подністров'я. 1958. С. 36–54.
19. Загнітко А. Лінгвістика тексту: Теорія і практикум: науково-навчальний посібник. 2006. 289 с.
20. Іваненко І. Історично маркована лексика як засіб творення смислових зв'язків у сучасній поезії. Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур. 2014. Вип. 26. С. 17–21.
21. Кабиш М. Звукопис в українській поезії першої половини ХХ століття: семантика, функції: авторефер. 2015. 20 с.
22. Калита А. Фоносемантика у загальній системі фоносемантичного знання. 1998. Серія 8: Мовознавство. № 1. С. 130–135.
23. Канонік Н. Наукові підходи до вивчення лексико-семантичних полів у лексико-семантичній системі сучасної англійської мови. 2015. № 4. С. 187–193.
24. Карпенко Ю. Синхронічна сутність лексико-семантичного способу словотвору. 1992. № 4. С. 3–10.
25. Кобець Л. Лексико-семантична група як складник лексико-семантичної системи. 2012. Вип. 15, т. 4. С. 129–135.
26. Ковалів Ю. Літературознавча енциклопедія: у 2 т. авт.-уклад. 2007. Т. 1. 608 с.

27. Ковальчук Н., Василенко О., Кухарук Т. Семантичне поле: проблема визначення та розрізнення понять. 2005. Електронний ресурс: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/555/1/Vasylenko_2005.doc.
28. Козловська Л. «Поети тримаються разом, ніби матроси крейсера» (про образні порівняння у поетичних текстах Сергія Жадана). 2013. Кн. 1. С. 58–62.
29. Кононенко В. Метаморфози сполучуваності в українських модерних поетичних текстах. 2014. С. 75–86.
30. Кононенко В. Український новостиль: лінгвопоетика художнього дискурсу Сергія Жадана. 2018. С. 17–31.
31. Кочерган М. Про системність у лексиці та семантиці. 1976. № 4. С. 38–45.
32. Кочерган М. Загальне мовознавство: Підруч. для студ. філол. спец. ВНЗ. 2-ге вид., випр. і доп. 2006. 463 с.
33. Крупа М. Лінгвістичний аналіз художнього тексту. 2005. 416 с.
34. Левицький В. Звуковий символізм: основні поняття, ідеї, результати. 1993. № 1. С. 16–25.
35. Лисиченко Л. Лексико-семантичний вимір мовної картини світу. 2009. 191 с.
36. Лозова О. Психосемантика етнічної свідомості: проблеми й тенденції розвитку. 2006. Вип. 12. С. 162–168.
37. Лозова О. Специфіка різномодальної семантики в етнічній свідомості українців. 2009. С. 156–162.
38. Люднова А. Фоностилестичні особливості стусового вірша (за збіркою «Палімпсести»). 2017. Вип. 1 (2). С. 68–79.
39. Маленко О. Риторика війни в сучасному українському поетичному дискурсі. 2016. Вип. 3. С. 105–113.
40. Маленовський Ю. Фоносемантична організація поетичного тексту: аспект рецепції (на матеріалі поезії Павла Тичини): авторефер. дис. канд. філол. наук. 2003. 20 с.

- 41.Мацько Л., Сидоренко О., Мацько О. Стилiстика української мови: підручник. 2003. 462 с.
- 42.Мельничук Р. Фоносемантичні явища у сучасній німецькій мові (теоретико-експериментальне дослідження): автореф. 2017. 21 с.
- 43.Мішеніна Т. Авторські фонетичні стилістичні засоби в поетичному мовленні Миколи Вінграновського. 2007. С. 88–96.
- 44.Мойсієнко А. Віршований текст як динамічна структура. 2000. № 2–3. С. 3–10.
- 45.Найдеш О. Фоносемантичний аналіз прозових текстів (на матеріалі німецькомовної літератури). 2017. Т. 1. № 9. С. 171–175. URL: <http://olj.onua.edu.ua/index.php/olj/article/view/535>.
- 46.Павленко С. Поєднання поезики шансону із біблійною поезикою у збірці С.Жадана «Вогнепальні й ножові». 2017. URL: http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/host/viking/db/ftp/univ/lsls_2017_48_02.pdf
- 47.Павлик Н. Звукова організація тексту як спосіб емоційного впливу в художньому дискурсі. 2022. Випуск 53: Т. 1. С. 136–139.
- 48.Пінчук Т. Концепт кохання в ліриці Сергія Жадана. 2020. 71 с.
- 49.Плющ Н. Звуковий живопис у поезії. 1993. 64 с.
- 50.Подоляничук О. Ідіостиль Гната Хоткевича. 2021. 204 с.
- 51.Потебня А. Теоретическая поэтика / А. Потебня. 1990. 244 с.
- 52.Потебня А. Мысль и язык. 1993. 192 с.
- 53.Процик І. Три удари в площину воріт в першому таймі: лексика офіційного футбольного дискурсу в художніх творах Сергія Жадана. 2019. Т. 2. С. 56–65.
- 54.Селіванова О. Лінгвістична енциклопедія. О. Селіванова. 2010. 844 с.
- 55.Серажим К. Семантичний аспект аналізу тексту. 2007. Вип. 8. С. 6–12.
- 56.Снітко О. Внутрішня форма і зміст номінативної одиниці. 1989. № 2–3. С. 9–13.

- 57.Сюта Г. Фоностилiстична норма в українськiй поетичнiй мовi другої половини ХХ столiття. 2012. № 3. С. 80–87.
- 58.Тараненко К. Прагмалiнгвiстичний аналіз антонiмiв у поезiї Сергiя Жадана. 2013. Вип. 16, т. 1. С. 224–230.
- 59.Тележкiна О. Мова українськoї поезiї II половини ХХ – початку ХХI столiття: фонетична, лексико-граматична i лексикографiчна рецепцiя: дис. д-ра фiлол. наук. 2020. 450 с.
- 60.Ткаченко А. Мистецтво слова (Вступ до лiтературознавства): Пiдруч. для студ. вищ. навч. закл. з гуманiт. спец. фiлологiя, журналістика, лiтературна творчiсть. 2003. 448 с.
- 61.Томашевська Ж. Лексико-семантичне поле «жiнка» у поетичнiй мовi С.Жадана. 2017. Електронний ресурс: <http://ekmair.ukma.edu.ua>
- 62.Тоцька Н. Сучасна українська лiтературна мова: Фонетика: [навч. посiб.] 1996.178 с.
- 63.Українець Л. Фонетична конотацiя як концептуально iнформацiйний елемент мiфологеми ВІТЕР (на матерiалi українськoї поетичної мови початку ХХ ст.). 2015. Вип. 16. С. 213–222. Електронний ресурс: <http://nbuv.gov.ua>
- 64.Українець Л. Фонетичнi засоби породження конотацiї в поетичнiй мовi (на матерiалi сучасної українськoї поезiї): автореф. 2015. 40 с.
- 65.Українець Л. Конотацiйна експлікацiя звукозображення в поетичнiй мовi Олеся Гончара. 2013. С. 188–194.
- 66.Франко І. Із секретiв поетичної майстерностi. І. Франко. 1979. 318 с.
- 67.Чабаненко В. Стилiстика експресивних засобiв українськoї мови. 2002. 352 с.
- 68.Шаф О. Топос мiста в поезiї Сергiя Жадана як маскулінацiя свiту. 2010. Вип. ХХІІІ. Част. 2. С. 411–417.
- 69.Шульгiна І. Фоносемантичнi й фоностилiстичнi дослідження текстiв рiзних жанрiв. 2018. С. 5.

- 70.Юрченко О. Дефініція концепту в сучасних лінгвістичних дослідженнях. 2008 С. 268–272.
- 71.Allwood I. Linguistic Communication as Action and Cooperation. 1976. 386 p.
72. Bally Ch. Le langage et la vie. 1926. 238 p.
- 73.Baudouin de Courtenay. Próba teorii alternacji fonetycznych. 1894. 146 p.
74. Brünner G., Graefen. Einleitung: Zur Konzeption der funktionalen Pragmatik. 1994. S. 7–21.
- 75.Eberhardt M. Study of Phonetic Symbolism of Deaf Children. Psychological Monographs, 1940. URL: <http://www.dissercat.com/content/eksperimentalno-e-issledovanie-universalnogo-zvukosimvolizma-na-materialeraznostrukturnykh-y#ixzz5Zi8psBpV>
76. Fleischer W. Kommunikativ-pragmatische Aspekte der Wortbildung. 1978. S. 317–329.
77. Levinson S. Pragmatics. 1983. 420 p.
- 78.Löbner S. Semantik. Eine Einführung. 2003. 387 p.
- 79.Mues W. Vom Laut zum Satz. 1964. 140 p.
- 80.Stumpf C. Tonpsychologie, 1883, Bd. 1, 1890, Bd. 2. 90 p.
- 81.Taylor I. An anatomy of words used in a word-matching phon. symb. 1967, 76 p.
- 82.Wundt W. Die Sprache. Bonn. 1952. 115 p.

МАТЕРІАЛИ ДОСЛІДЖЕННЯ

- a. Жадан С. ДИНАМО ХАРКІВ. Вибрані вірші. Видання шосте – А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2020. 304 с.
- b. Жадан С. «Життя Марії»: <https://www.litmir.me/br/?b=568654&p=1>
- c. Жадан С. «Тамплієри»: <https://coollib.net/b/368767-sergiy-viktorovich-zhadan-tampliyeri/read>
- d. Жадан С. «Цитатник»: <http://ukrbooks.com/ua/Сytatnyk/>
- e. Жадан С. Поетові майстерні. Вірші: <http://maysterni.com/user.php?id=161&t=1&sf=1>

ДОДАТКИ

Додаток А. Аналіз лексичного та фонетичного рівнів поетичних текстів С.Жадана

Цитата	Лексичний рівень	Фонетичний рівень
<i>«Це смерть шукає мої сліди, смерть виводить мене до води»</i>	Лексико-семантичний повтор	Вокалізм: [е], [и], [о] Консонантизм: [с], [м], [в]
<i>«Третій день крізь сутінь масну. // Третій день без спочинку і сну.»</i>	Лексико-семантичний повтор	Вокалізм: [е], [і], [у] Консонантизм: [т], [р], [н]
<i>«Роса лежить на траві, осіння роса»</i>	Лексико-семантичний повтор	Вокалізм: [о], [а] Консонантизм: [р], [т], [с]
<i>«Скільки тище проступатимеш крізь отвори в повітрі?// Скільки ти ще проростатимеш із випаленого тіла?»</i>	Лексико-семантичний повтор	Вокалізм: [е], [і], [у] Консонантизм: [к], [т], [р], [п]
<i>«Я хочу, щоб син богородиці не зрікався близьких і рідних»</i>	Лексико-семантичний повтор	Вокалізм: [о], [и], [і] Консонантизм: [б], [д], [н]
<i>«Вчи мене, Брайлю, свідчи, учи»</i>	Лексико-семантичний повтор	Вокалізм: [е], [и] Консонантизм: [в], [ч]
<i>«Яке тримає впевнено і міцно»</i>	Лексико-семантичний повтор	Вокалізм: [е], [о], [і] Консонантизм: [в], [н], [м]
<i>«І вона каже йому, дивлячись в застигли очіці... // А він відчуває, що в тілі його забагато металу»</i>	Антоніми	Вокалізм: [о], [а], [и] Консонантизм: [в], [т]
<i>«Рибалки зранку бовтаються в спекоті неживій. // Надвечір починається буревій»</i>	Антоніми	Вокалізм: [и], [а], [е] Консонантизм: [р], [к], [в]
<i>«І ріки на півночі течуть насправді так само впевнено, як і ріки на півдні»</i>	Антоніми	Вокалізм: [і], [и], [а] Консонантизм: [н], [т], [в]
<i>«Ніби риби, яких викинуло на берег — //</i>	Антоніми	Вокалізм: [и], [е]

<i>Ще не померлі, але вже не живі»</i>		Консонантизм: [б], [р], [в]
<i>«Літери – приголосні і голосні»</i>	Антоніми	Вокалізм: [о], [і] Консонантизм: [р], [с], [н]
<i>«Але він наливав йому і говорив: кожна вдача рано чи пізно мина»</i>	Антоніми	Вокалізм: [о], [а], [и] Консонантизм: [в], [н]
<i>«Поблище до сонця, подалі від пустоти // Дерева будуть рости, діти будуть рости»</i>	Антоніми	Вокалізм: [о], [у], [и] Консонантизм: [т], [с]
<i>«Як мені розібратися поміж своїми й чужими?»</i>	Антоніми	Вокалізм: [і], [и] Консонантизм: [м]
<i>«Я встигаю вписати потрібні слова, // І навіть встигаю їх викреслити»</i>	Антоніми	Вокалізм: [и], [а], [і] Консонантизм: [в], [с], [т]
<i>«Купував губернаторів і продавав голоси»</i>	Антоніми	Вокалізм: [у], [а], [о] Консонантизм: [в], [р]
<i>«І серце його нас щоранку будить, підтримує, змучує, убиває»</i>	Антоніми	Вокалізм: [и], [у]
<i>«Нагадай мені дихати, коли я задихнуся, // Нагадай говорити, коли замовкну»</i>	Антоніми	Вокалізм: [а], [и] Консонантизм: [н], [в], [т]
<i>«Білі вітрила, мов дівочі сукні... // Чорні шапки, як сварливі родини»</i>	Антоніми	Вокалізм: [і], [и], [о] Консонантизм: [в], [р]
<i>«З чорних портів Гамбургу, // З барвистих портів Амстердаму»</i>	Антоніми	Вокалізм: [и], [а], [о] Консонантизм: [т], [р]
<i>«Молоді й веселі, неголені й злі, вони правлять світ, як я їх учив»</i>	Антоніми	Вокалізм: [о], [е], [и] Консонантизм: [в], [л], [н]
<i>«Голос сильним дається для співу, // Слабким для молитов»</i>	Антоніми	Вокалізм: [и], [о] Консонантизм: [с], [л]

<i>«Не знаю, що це – // Образа чи радість; // Була безмежна радість, // Був безкінечний щем, // Був присмак удачі, присмак мороки...»</i>	Антоніми	Вокалізм: [а], [е] Консонантизм: [б], [м], [н]
<i>«Добре, коли тобі зняться підпільники та герої. // Погано, коли їх поява на тебе тисне»</i>	Антоніми	Вокалізм: [о], [і], [и] Консонантизм: [т], [н]
<i>«І ось малий стояв поміж них, обіймаючи кожного – // демонів із фаєрами, янголів із рваними крилами»</i>	Антоніми	Вокалізм: [о], [и] Консонантизм: [м], [н]
<i>«Інею вам на дахах, сонця на гратах»</i>	Антоніми	Вокалізм: [а] Консонантизм: [в], [с], [т]
<i>«І озивається тепер до мене, і говорить зі мною, // пояснює мені речі – таємні та очевидні».</i>	Антоніми	Вокалізм: [е], [о] Консонантизм: [н], [м], [т]
<i>«Я ніде не вчився політекономіки, // і сам нікого не вчив»</i>	Антоніми	Вокалізм: [е], [и] Консонантизм: [в], [н]
<i>«Немає жодних невірних і жодних святих, // немає жодних відмічених і жодних простих, // жодних партнерів, жодних, синок, ворогів – // є лише наше сонце, вмерзле поміж снігів»</i>	Антоніми	Вокалізм: [о], [и], [е] Консонантизм: [ж], [д], [н]
<i>«Земля нагрівається і охолоджується. // І ти нагріваєшся і охолоджується // разом із нею»</i>	Антоніми	Вокалізм: [і], [о] Консонантизм: [т], [с]
<i>«І все є так, як повинно бути. // Все трапляється і все буває. // І серце його нас щоранку будить, //</i>	Антоніми	Вокалізм: [у], [и] Консонантизм: [н], [т], [р]

<i>підтримує, // змучує, // убиває»</i>		
<i>«Народжуйте веселих дітей. // Помирайте в своїх кімнатах. // Кидайте це чортове місто. // Повертайтеся в нього»</i>	Антоніми	Вокалізм: [е], [и] Консонантизм: [т], [в]
<i>«Ніколи не забути про необхідність смерті, // ніколи не згадати її пояснення; Ніхто й ніколи нічого про нас не згадає, // ніхто й ніколи нічого нам не забуде»</i>	Антоніми	Вокалізм: [і], [о], [а] Консонантизм: [н], [т]
<i>«Буде збирати на пляжах каміння // і викидати його в океан»</i>	Антоніми	Вокалізм: [а], [и] Консонантизм: [н], [т], [к]
<i>«Але вона мовчала й дивилася, ніби дійсно втішалася // усім випадковим будинкам з дахами холодними. // І навіть коли можна було піти – вона лишалася, // і навіть коли можна було залишитись – вона виходила»</i>	Антоніми	Вокалізм: [и], [о], [а] Консонантизм: [в], [м], [н]
<i>«Нагадай мені дихати, коли я задихнуся. // нагадай говорити, коли замовкну»</i>	Антоніми	Вокалізм: [а], [и] Консонантизм: [н], [д], [к]
<i>«Кожен простір повен своїми радіопередачами. // З кожного серця ростуть водорості й квіти»</i>	Лексико-семантичний повтор	Вокалізм: [о], [и] Консонантизм: [т], [н]
<i>«Світи наді мною, чорне сонце, світи»</i>	Лексико-семантичний повтор	Вокалізм: [і], [о], [е] Консонантизм: [н]
<i>«Його будуть слухати звірі, птахи і вужі, // йому стане любові, щоби завжди стерегти»</i>	Лексико-семантичний повтор	Вокалізм: [у], [а] Консонантизм: [т], [в]

«Це смерть шукає мої сліди, смерть виводить мене до води»	Лексико-семантичний повтор	Вокалізм: [е], [и] Консонантизм: [м], [д]
«І жінка з чорним, як земля, волоссям, // яку я знаю вже скільки років, // живе собі, не переймаючись зовсім, // поміж вогнів і вечірніх мороків»	Епітет, метафора	Вокалізм: [а], [і], [о] Консонантизм: [н], [м], [к]
«Зимова течія»	Епітет	–
«Переповідали їхню історію, темну, спотворену і нескорену, переписану, недоговорену, ними самими вкотре повторену»	Епітет	Вокалізм: [е], [о], [а], [у] Консонантизм: [н], [т]
«Теплих вен її довгий шов»	Епітет	Вокалізм: [е], [і], [и] Консонантизм: [в]
«І жінка з чорним, як земля, волоссям»	Епітет	Вокалізм: [а], [о] Консонантизм: [м], [л]
«Впливши колись у хвилі безкраї // в сірому светрі грубої в'зки»	Епітет	Вокалізм: [и], [і] Консонантизм: [в], [р]
«Брала сухе вино, пила у фаст-фудах чай – індійський, мов океан, чорний, як власна білизна»	Епітет	Вокалізм: [а], [и] Консонантизм: [н]
«Коли в чорних снігах від тяжкої змори / засинають дерева, птахи й тварини»	Епітет	Вокалізм: [и], [і] Консонантизм: [н], [т], [р]
«Бритва зрізає пам'ять, мов очерет. // Бритва тягне на дно, бритва кличе вперед»	Метафора	Вокалізм: [и], [а], [е] Консонантизм: [т], [в]
«Останні з прочитаних таємниць – // гострі метафори твоїх ключиць»	Метафора	Вокалізм: [а], [и] Консонантизм: [н], [т]

<i>«Вигнання завжди обертається тишею на вустах»</i>	Метафора	Вокалізм: [а], [и] Консонантизм: [н], [т]
<i>«Під серцем холодно стоїть залізний серпень, // торкається тебе своїм гірким осердям, / освітлює тебе своїм нічним вогнем»</i>	Метафора	Вокалізм: [е], [и] Консонантизм: [н], [т]
<i>«Птахи малюють вгорі кола свої. // Я знаю цей світ напам'ять, до самого дна»</i>	Метафора	Вокалізм: [а], [о] Консонантизм: [н], [т], [м]
<i>«Чекає, що він прийде сюди, // прийде удень чи прийде надвечір. // Вівчарки голосять коло води, // нюшать сліди овечі»</i>	Метафора	Вокалізм: [и], [е] Консонантизм: [д], [п], [р]
<i>«І небеса розвертаються й відпливають геть»</i>	Метафора	Вокалізм: [е], [а] Консонантизм: [т], [в]
<i>«Вівчарки голосять коло води»</i>	Метафора	Вокалізм: [о]
<i>«Серпневий сплав упевненості й смутку, // серцевий згусток пустки й мети»</i>	Метафора	Вокалізм: [е], [у], [о] Консонантизм: [в], [т], [н]
<i>«Дякувати за надрізи сміху – ламкого, нічного, // дякувати за мовчання рослинну тяглість»</i>	Метафора	Вокалізм: [а], [и], [о] Консонантизм: [н], [т]
<i>«Чорна гілка ріки»</i>	Метафора	–
<i>«Для мене горітимуть червоні комети // в зеленого небав'язкому мазуті»</i>	Метафора	Вокалізм: [е], [у] Консонантизм: [т], [н]
<i>«Веди мене, мій звичний і убивчий, мій чорний часе, - стримуй і веди»</i>	Метафора	Вокалізм: [е], [и] Консонантизм: [в], [н]
<i>«Бої без правил заробіток святих»</i>	Метафора	Вокалізм: [о], [и] Консонантизм: [т]

<i>«і коли Ісус падає на циркове сукно, // коли зісковзує в пекло, кудись на дно, // тіло його стане ламке, мов хліб, // а кров – суха, як вино»</i>	Метафора	Вокалізм: [а], [о], [и] Консонантизм: [л], [н]
<i>«Веди мене, мій звичний і убивчий, // мій чорний часе, – стримуй і веди»</i>	Метафора	Вокалізм: [и], [е] Консонантизм: [н], [м]
<i>«ходить, ніби матір Тереза, непевна, як погода осіння»</i>	Порівняння	Вокалізм: [е], [о], [и] Консонантизм: [н]
<i>«Наші серця, як підводні міни, стоять в глибині»</i>	Порівняння	Вокалізм: [і], [и] Консонантизм: [н]
<i>«Рахував гілки, як зека рахують роки»</i>	Порівняння	Вокалізм: [а], [у] Консонантизм: [р]
<i>«Тіло його стане ламке, як хліб»</i>	Порівняння	Вокалізм: [а], [о] Консонантизм: [т]
<i>«Птахи – крикливі, наче плакати»</i>	Порівняння	Вокалізм: [а], [и] Консонантизм: [т], [к]
<i>«Життя випалює нас, як сірники, // виймає, мов скалки зі своєї руки, // вириває нас, ніби ніж із плеча, // ми лишаємось, дикі, як алича»</i>	Порівняння	Вокалізм: [а], [и] Консонантизм: [н], [к]
<i>«Хто це читає тебе, як віри»</i>	Порівняння	Вокалізм: [е] Консонантизм: [т]
<i>«Ми будували так, ніби вивершували небеса. // Мов упорядковували висоту. // Ніби словами наповнювали мову пусту. // Ніби повертали речам імена»</i>	Порівняння	Вокалізм: [у], [е], [а] Консонантизм: [в], [н]
<i>«Виводиш, мов світло з темноти»</i>	Порівняння	Вокалізм: [и], [о] Консонантизм: [в]
<i>«Вітрило розгортається, мов чай, кинутий у кип'яток»</i>	Порівняння	Вокалізм: [и] Консонантизм: [т]

«Я лежу в глибині вагона, приречено, мов шахтар у забої»	Порівняння	Вокалізм: [а], [и] Консонантизм: [л], [р]
«Коли вона остигає, ніби вогонь, // коли вона уповільнюється, мов ріка»	Порівняння	Вокалізм: [а], [о] Консонантизм: [в], [н]
«Тягне крізь вилиці – гострі, як у мерця»	Порівняння	Вокалізм: [и], [і]
«Зливи, мов жінки у вежах, засинають, ридаючи. // Деревя, як підлітки, виростають із власного одягу»	Порівняння	Вокалізм: [и] Консонантизм: [т], [в]
«Поети тримаються разом, ніби матроси крейсера»	Порівняння	Вокалізм: [и], [а] Консонантизм: [т], [р]
«І вона розсипала борошно, мов дзвінкий порошок»	Порівняння	Вокалізм: [о], [а] Консонантизм: [н]
«Я виплюну тебе на берег, як випльовує наживку найбільша з риб, // я вдихну в тебе життя, як вдихають звук у сурму»	Порівняння	Вокалізм: [е], [у] Консонантизм: [в], [н]
«У його коридорах // стояла любов, як хвороба в порях, // як звук, що зривається з піднебіння, // як промені, що добиваються дна»	Порівняння	Вокалізм: [о], [а] Консонантизм: [в], [н]
«Я її нажахано слухаю, як іноді уночі»	Порівняння	Вокалізм: [а], [і] Консонантизм: [н]
«Голос її стає подібним до полів, // з яких зняли золото врожаю»	Порівняння	Вокалізм: [о], [а] Консонантизм: [н]
«Твоє плече подібне до крила»	Порівняння	Вокалізм: [е] Консонантизм: [п]
«Птахи – крикливі, наче плакати»	Порівняння	Вокалізм: [и] Консонантизм: [к], [т]

<i>«Оскільки бокс – справді справа завзятих і молодих»</i>	Порівняння	Вокалізм: [а], [о] Консонантизм: [в]
<i>«Чистить її, говорить прокляття – // вагомі, як літери в телеграмі»</i>	Порівняння	Вокалізм: [и], [о], [а] Консонантизм: [т], [л]
<i>«Смерть – це такий, як і ви, торчок»</i>	Порівняння	Вокалізм: [и], [о] Консонантизм: [т]
<i>«І сонце – мед, домішаний у скло»</i>	Порівняння	Вокалізм: [о], [е] Консонантизм: [н]
<i>«Любов – це щеня, // чий господар загинув в автомобільній аварії»</i>	Порівняння	Вокалізм: [а], [е] Консонантизм: [в]
<i>«Уявляю, як це бачать птахи: чорну гілку ріки, і зимові дахи, і розгублених перехожих на хіднику»</i>	Тематичні групи лексики, назви явищ природи	Вокалізм: [а], [і], [и] Консонантизм: [х], [н]
<i>«риба стане в заплавах Дінця»</i>	Тематичні групи лексики, назви явищ природи	Вокалізм: [а]
<i>«Страшно птахам перелітати ріку»</i>	Тематичні групи лексики, назви явищ природи	Вокалізм: [а], [е] Консонантизм: [т]
<i>«Коли вона повернулась, ближче вже до зими, всі свої літні речі вимінявши на квіток»</i>	Тематичні групи лексики, назви явищ природи	Вокалізм: [и], [і] Консонантизм: [в], [л]
<i>«Але сніг, на відміну від неї, так тоді й не пішов»</i>	Тематичні групи лексики, назви явищ природи	Вокалізм: [і] Консонантизм: [н]
<i>«Віра – лише пісок у підмурівку років, дерева насправді не виростуть без садівників»</i>	Тематичні групи лексики, назви явищ природи	Вокалізм: [і], [е] Консонантизм: [т], [к]
<i>«В повітрі просторо, ніби в майстерні, тьма, я звір, добиває вагу»</i>	Тематичні групи лексики, назви явищ природи	Вокалізм: [о], [і] Консонантизм: [в]
<i>«Танцюю, тесле, доки сонце стоїть»</i>	Тематичні групи лексики, назви явищ природи	Вокалізм: [е], [о] Консонантизм: [т], [н]
<i>«Скоріше б уже почалася весна»</i>	Тематичні групи лексики, назви явищ природи	Вокалізм: [а] Консонантизм: [с]

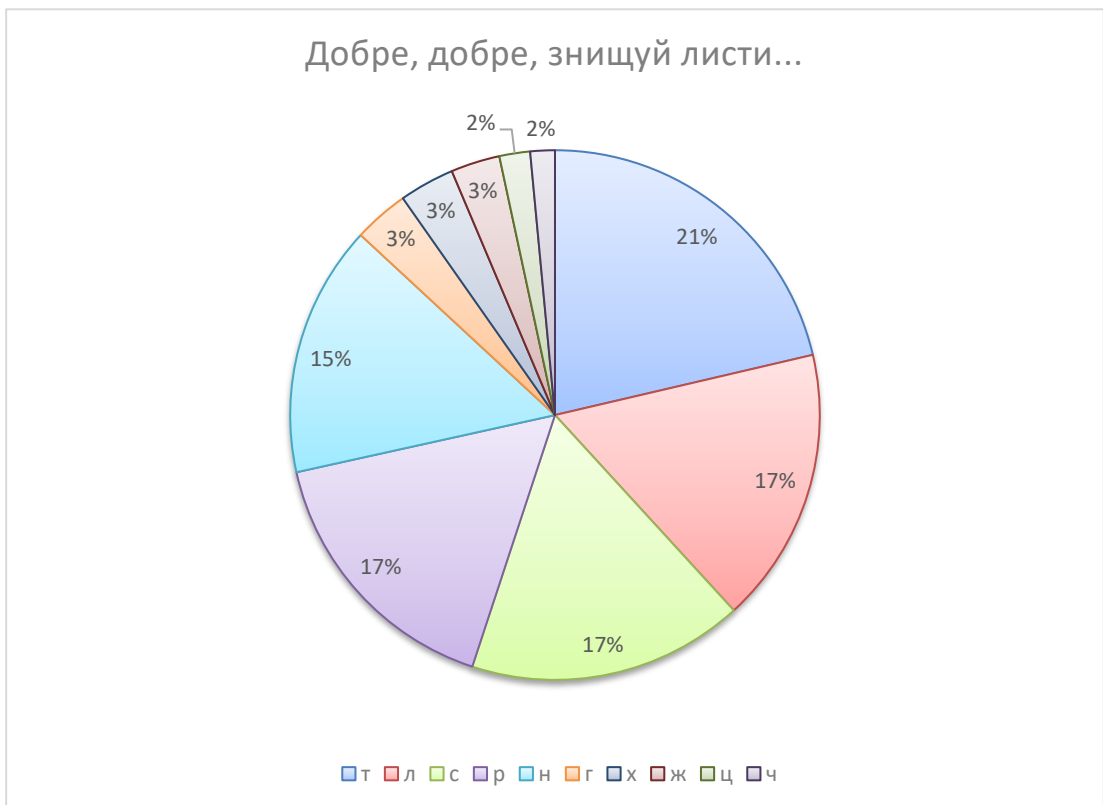
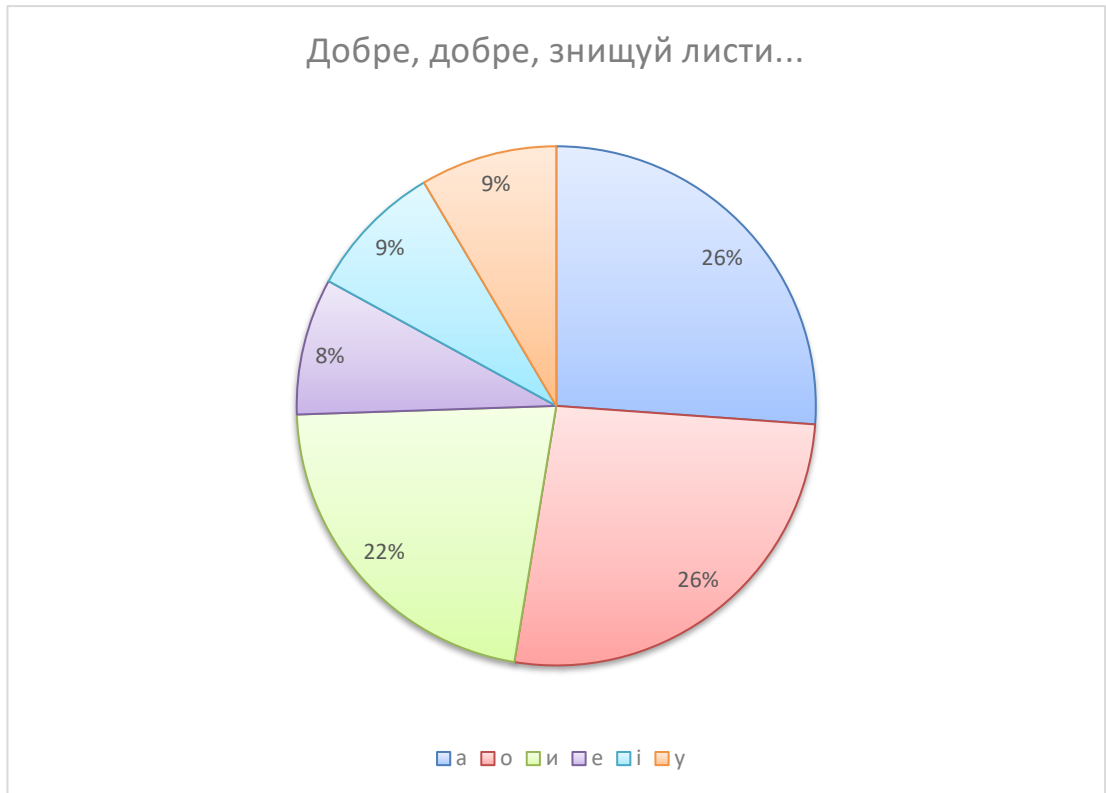
<i>«Історія рухається по колу, мов океан»</i>	Тематичні групи лексики, назви явищ природи	Вокалізм: [о], [а]
<i>«Влітку навіть кімнатні рослини, // Впевнено дивляться у прийдешнє. // Чорні шпаки, як сварливі родини, // З відчаєм обсідають черешні»</i>	Тематичні групи лексики, фітолексеми і зоолексеми	Вокалізм: [і], [и] Консонантизм: [т], [в]
<i>«син Богородиці, чотири літери, перша і»</i>	Тематичні групи лексики, назви родинних стосунків	Вокалізм: [и] Консонантизм: [р]
<i>«Ти ж знаєш сам, що ця дитина твоя»</i>	Тематичні групи лексики, назви родинних стосунків	Вокалізм: [и], [о] Консонантизм: [т]
<i>«Старий тесля і юна його жона»</i>	Тематичні групи лексики, назви родинних стосунків	Вокалізм: [о], [а] Консонантизм: [т], [н]
<i>«Адже поки діти народжуються від нас»</i>	Тематичні групи лексики, назви родинних стосунків	Вокалізм: [и], [а] Консонантизм: [д]
<i>«Твій малий, коли виросте, знатиме всі слова»</i>	Тематичні групи лексики, назви родинних стосунків	Вокалізм: [и] Консонантизм: [т], [в]
<i>«Все минуще, сестро, вічні лише сліди»</i>	Тематичні групи лексики, назви родинних стосунків	Вокалізм: [і], [е] Консонантизм: [с], [в]
<i>«Проступить ґрунт, як проступають риси лиця»</i>	Тематичні групи лексики, назви органів та частин людського тіла	Вокалізм: [и] Консонантизм: [т], [с]
<i>«Гострі метафори твоїх ключиць»</i>	Тематичні групи лексики, назви органів та частин людського тіла	Вокалізм: [и], [о] Консонантизм: [т]
<i>«Читати родимки і хребці кольору олова в молоці»</i>	Тематичні групи лексики, назви органів та частин людського тіла	Вокалізм: [и], [о]
<i>«Уявляю, як це бачать птахи: чорну гілку ріки і зимові дахи, і</i>	Тематичні групи лексики, назви міст та опис міського життя	Вокалізм: [и], [і], [а] Консонантизм: [н], [к]

<i>розгублених перехожих на хіднику»</i>		
<i>«На депо за станцією»</i>	Тематичні групи лексики, назви міст та опис міського життя	–
<i>«Бібліотека з іншого боку ріки»</i>	Тематичні групи лексики, назви міст та опис міського життя	Вокалізм: [i],
<i>«на Різдво ми виходимо із будинків»</i>	Тематичні групи лексики, назви міст та опис міського життя	Вокалізм: [и], [о] Консонантизм: [в]
<i>«В місті тепер стільки радості і тривоги»</i>	Тематичні групи лексики, назви міст та опис міського життя	Вокалізм: [i], [e] Консонантизм: [с], [т]
<i>«Для тебе вивантажують з кораблів»</i>	Тематичні групи лексики, назви міст та опис міського життя	–
<i>«Там, де олія тяжіє в тюрмах»</i>	Тематичні групи лексики, назви міст та опис міського життя	–
<i>«Вона одна тебе любить, тесле, в цілому світі – вона одна»</i>	Тематичні групи лексики, назви професій, осіб за родом занять	Вокалізм: [e], [a] Консонантизм: [т], [н]
<i>«Уві сні розмовляють місіонери»</i>	Тематичні групи лексики, назви професій, осіб за родом занять	Вокалізм: [i] Консонантизм: [с], [н]
<i>«Нічні коханки і мисливці»</i>	Тематичні групи лексики, назви професій, осіб за родом занять	Вокалізм: [i], [и] Консонантизм: [н]
<i>«І якщо хто й прийде на ваші поминки – це друзі та вороги»</i>	Тематичні групи лексики, назви професій, осіб за родом занять	–
<i>«Це ось наша мова таємна»</i>	Тематичні групи лексики, архаїчна лексика	Вокалізм: [a]
<i>«Чого варті їхні знання про спасіння без нас»</i>	Тематичні групи лексики, архаїчна лексика	Вокалізм: [i], [a] Консонантизм: [н]

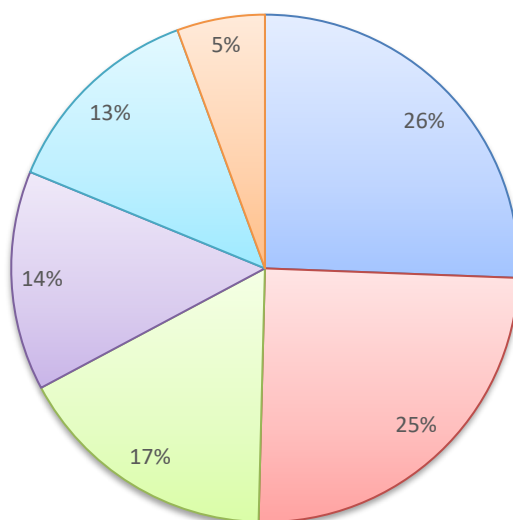
<i>«Я думаю, так Ісус ніс на собі хреста»</i>	Тематичні групи лексики, архаїчна лексика	Вокалізм: [і], [а] Консонантизм: [с]
<i>«Дивовижне знання, нехитре вміння»</i>	Абстрактна лексика	Вокалізм: [е], [и], [а] Консонантизм: [н]
<i>«Брайль, прочитаний навмання, пальців отримане знання»</i>	Абстрактна лексика	Вокалізм: [а] Консонантизм: [н]
<i>«Мово дихання і плачу»</i>	Абстрактна лексика	–
<i>«Лише б вона, згадуючи про моє існування»</i>	Абстрактна лексика	–
<i>«Мені 42. Я не знаю нічого про існування»</i>	Абстрактна лексика	Вокалізм: [і], [о] Консонантизм: [н]
<i>«І в чорних нічліжках вони таємниче, // знаходячи в цьому умовний знак, // вивчають печальні дівочі обличчя // і курять справжній дорослий табак. // І в їхній чіпкій повільній розмові, // в їхніх жорстоких дитячих серцях // стільки злості й стільки любові, // ніби спокою у мерцях»</i>	Абстрактна лексика	Вокалізм: [і], [о] Консонантизм: [н], [м]
<i>«Радість — це те, що дається з боєм. // Ні краплі смутку, ні краплі сумніву. // І я колись стану простим китобоем, // і запишусь на норвезьку посудину»</i>	Абстрактна лексика	Вокалізм: [і], [и] Консонантизм: [р], [с], [т]
<i>«Любов варта всього – // варта болю твого, // варта твоїх розлук, // варта відрази й мук, // псячого злого виття, // шаленства та милосердь. // Варта навіть життя. // Не кажучи вже про смерть» (а, с. 67);</i>	Абстрактна лексика	Вокалізм: [а], [о] Консонантизм: [в], [р], [т]

<i>«Люби своє ремесло, люби»</i>		
<i>«Що таке любов? // Любов – це щеня»</i>	Абстрактна лексика	–
<i>«Зважувались на відданість і любов»</i>	Абстрактна лексика	–
<i>«Доки тебе тримається віра»</i>	Абстрактна лексика	Вокалізм: [e], [и] Консонантизм: [т], [р]
<i>«В душі – розлука і ніжність»</i>	Абстрактна лексика	–

Додаток Б. Частотність використання голосних та приголосних у поезії С.Жадана

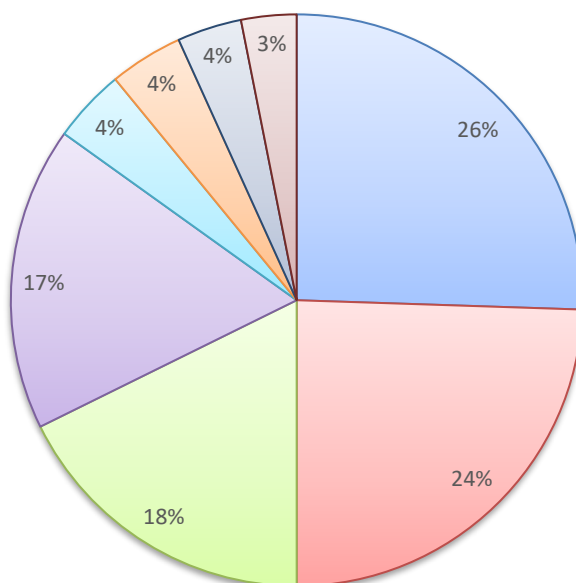

Пливи, рибо, пливи...

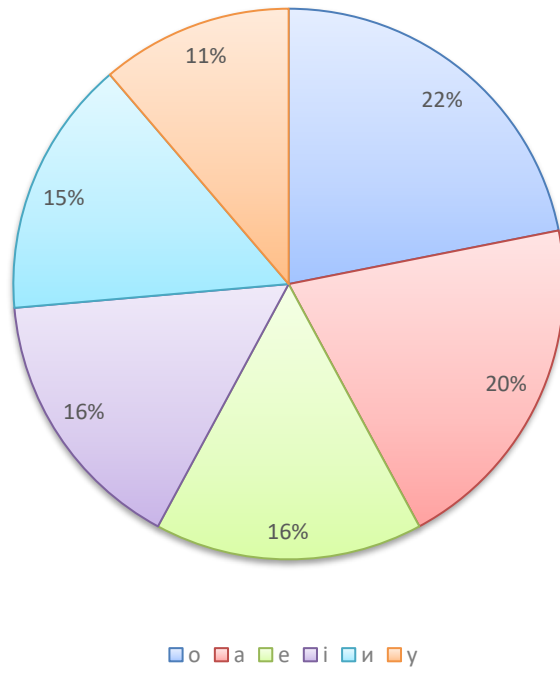
а о и е і у

Пливи, рибо, пливи...

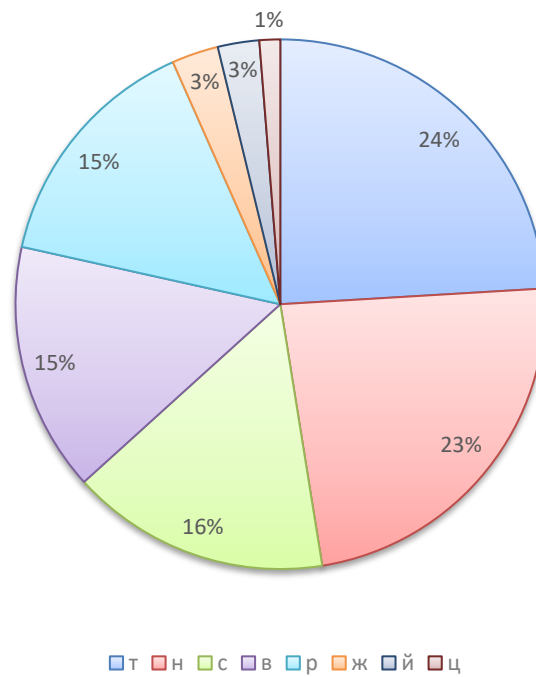

т в р с г ш ц ч

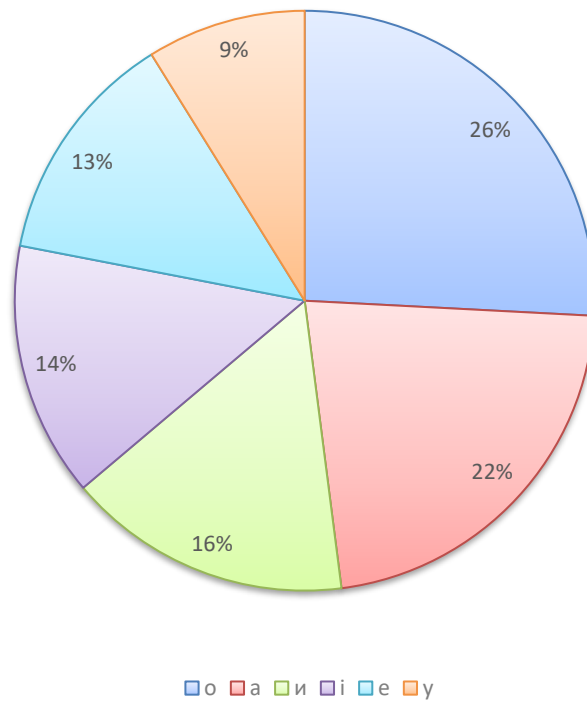
Перші дні листопада

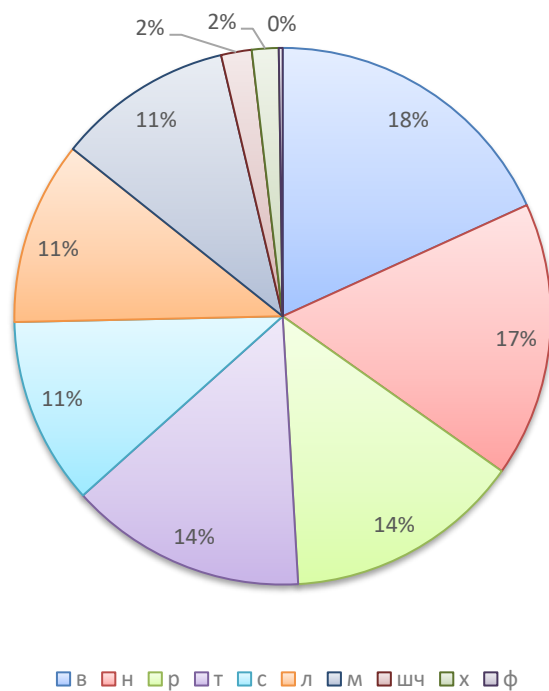
Перші дні листопада

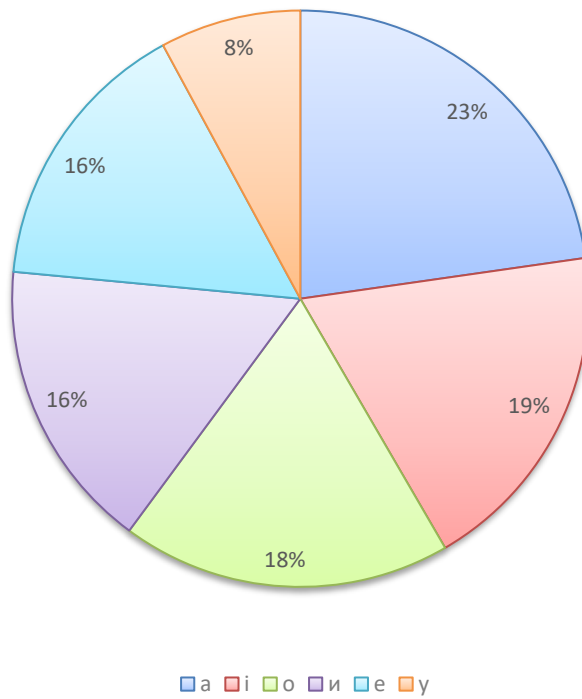
А зараз я розповім тобі, як зустрічався з дияволом

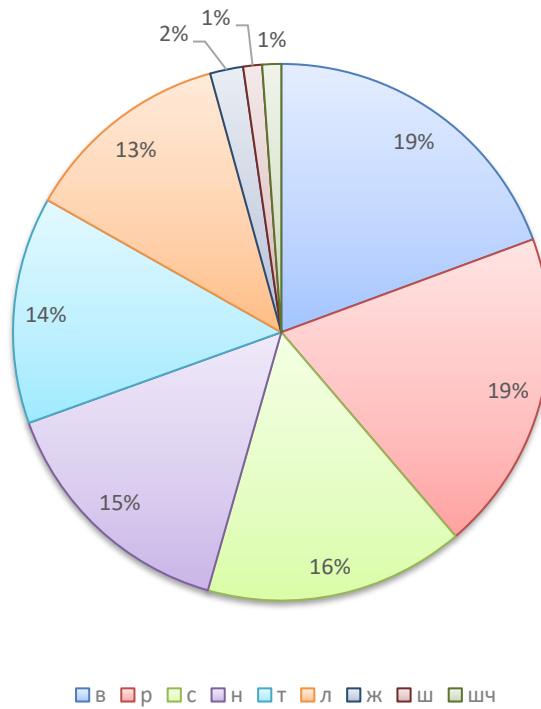
А зараз я розповім тобі, як зустрічався з дияволом

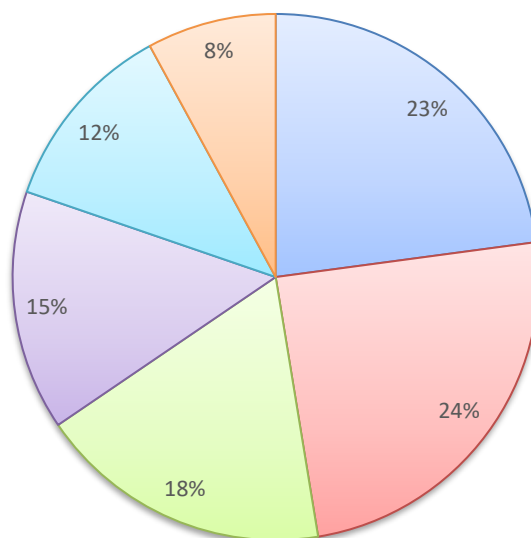
Цілий місяць вони стояли при цій ріці

Цілий місяць вони стояли при цій ріці

Вересень 14-го

о а и і е у